

COMECON (HUKUKSAL YÖNÜ)

Dr. Hüseyin PAZARCI

Giriş.

XIX uncu yüzyılın sonlarının ve özellikle XX inci yüzyılın, uluslararası hukuk açısından, en önemli olaylarından biri de Devletlerin aralarında uluslararası kuruluşlar yaratmaları olmuştur. Bu kuruluşlar evrensel veya bölgesel olabildikleri gibi, çeşitli ihtiyaçları da karşılama amacını gütmektedirler. Bölgesel ekonomik uluslararası kuruluşlar arasında en önemlilerinin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile COMECON olduğu görülmektedir. Avrupa Ekonomik Topluluğu, siyasal bilimler ve hukuk açısından, aralarında Doç.Dr.Cem Sar'ın da bulunduğu, bazı Türk yazarlar tarafından incelenmiştir¹. Doç.Dr.Cem Sar'ın uluslararası bölgesel ekonomik kuruluşlara olan bu ilgisini göz önünde tutarak COMECON üzerine küçük bir çalışmayı onun anısına armağan etmeyi uygun bulduk.

COMECON'un uluslararası bölgesel ve ekonomik bir kuruluş olması yanında bir başka özelliği de sosyalist Devletler arasında kurulmuş olmasıdır. COMECON'un bu ideolojik ve siyasal yanı, zaten uluslararası ekonomik hukuk kurallarının, yeni yeni gelişmekte olmalarından dolayı, uluslararası ekonomik kuruluşların ortaya koyduğu sorunlara zor çözüm yolu bulabildiği bir alanda, yeni bir takım sorunlar doğmasına yol açmaktadır. Ekonomik verilerin teknolojik gelişmeler sonucunda uğradığı değişime

¹ Örneğin: C. Sar, «L'Association entre la Communauté Economique Européenne et la Turquie», *Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı*, 1962, s. 89-114; A. Kazancıgil, «Le Processus de Conclusion des Accords d'Association dans la Communauté Economique Européenne», *ibid*, 1967, s. 148-185; M. Gönlübol, «Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar), Kuruluş ve Gelişmesi», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Eylül 1965, s. 75-118

bir de kuramsal ideolojik unsurların uygulamaya aktarılmasının yaratacağı zorluklar göz önünde tutulduğu zaman, bu verilere göre ilişkileri düzenleme durumunda olan hukuk kurallarının nasıl olmalarının gerektiği henüz kesinlik kazanmamıştır. Hele bu verilere bir de siyasal konjoktür sonucu Devletlerin gösterdikleri tutumları eklersek, uygulanan hukuk kurallarının neler olduğu konusunda COMECON'un karşılaştığı zorlukları, bu kuralların gösterdiği evrimi ve klasik hukuk kuralları ile açıklayamayacağımız bazı durumları daha iyi anlamış oluruz. Bu nedenlerle çalışmamızda siyasal ve ekonomik verileri göz önünde tutmak zorunda kalacağız. Ancak, bu veriler, ekonomi veya siyasal bilimler yöntemleriyle değil, hukuk kurallarının oluşumunda oynadıkları rolleri çerçevesinde kullanılacaklardır. Zira, çalışmamız, başlıkta da belirttiğimiz gibi, bir hukuk çalışması olup COMECON'un ekonomik ve siyasal yanlarının incelenmeleri, belki daha önemli olmalarına rağmen, bu çalışma çerçevesinde doğrudan doğruya yer almayacaktır.

COMECON simgesine gelince; bu, söz konusu uluslararası kuruluşu belirtmekte en çok kullanılan simgedir. Bu simge, İngilizce «*Council for Mutual Economic Assistance*» adının kısaltılmışıdır². Söz konusu kuruluş, Rusçada S.E.V. (*Soviet Ekonomitsheskoï Vsaimopomosthi*)³, Fransızca da C.A.E.M. (*Conseil d'Aide Economique Mutuelle*) veya C.E.E.M. (*Conseil d'Entraide Economique Mutuelle*)⁴ şeklinde anılmaktadır. Türkiye'de COMECON adının yerleşmesine rağmen, söz konusu kuruluşu dilimizde belirtmek istesek, «Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi» demek gerektirir.

COMECON'u uluslararası hukuk açısından belirleyebilmek için dört kesimde incelemenin uygun olacağı kanısındayız. İlk kesim COMECON'un kuruluşu ve gelişimine ayrılmış olacaktır. İkinci kesimde kuruluşun yapısını ve üçüncü kesimde kuruluşun hukuksal işlemlerini (tasarruflarını) inceleyeceğiz. Dördüncü kesimde ise, söz konusu kuruluşun uluslararası kişiliği sorununu ele alacağız.

² Bk. R. Szawłowski, «L'Evolution du COMECON, 1949-1963», *Annuaire Français de Droit International*, 1963, s. 670; M. Kaser, *COMECON-Integration Problems of the Planned Economies*, London, Oxford University Press, 2 ed, 1967 s. 9.

³ Bk.R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 670; J. Caillot, *Le CAEM-Aspects Juridiques et Formes de Coopération Economique entre les pays Socialistes* Paris, Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, 1971, s. 9.

⁴ Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s.670; Caillot, *op cit.*, s.9.

I. Kesim. COMECON'un Kuruluşu Ve Gelişimi

COMECON'un kurulduğu günden bu yana geçirdiği gelişimi iki büyük dönemde inceleyeceğiz. Birinci dönem 25 Ocak 1949 da başlayıp 14 Aralık 1959 da sona ermekte, ikinci dönem ise, 14 Aralık 1959 dan bu yana COMECON'un geçirdiği gelişimi kapsamaktadır.

I. 25 Ocak 1949 Bildirisi İle 14 Aralık 1959 Statüsü Arasındaki Dönem

COMECON 25 Ocak 1949 tarihinde yayınlanan bir bildiri ile doğmuştur⁵. Bu bildiri, Ocak 1949 da Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya, Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği temsilcilerinin Moskova'da, ekonomik bir konferansta almış oldukları bir karara dayanmaktadır. Bu bildiri onaylanmadığı gibi, herhangi bir andlaşma da bunu izlememiştir⁶.

Bu bildirinin yayınlanması tarihinden 14 Aralık 1959 da COMECON'un hukuksal durumuna açıklık getiren kuruluşun statüsünün kabulüne kadar geçen bu zaman içinde, ekonomik ve siyasal konjonktür hukuksal yapının nasıl olacağını belirlemede başlıca faktör olmuştur. Başında kuruluşun oynadığı rolün daha çok üye Devletler arasında ikili andlaşmaların kolaylaştırılması ve koordine edilmesi olarak anlaşılmasına karşılık, 1954 den başlayarak bu durumun git gide değiştiği ve ikili andlaşmaların giderek çok-taraflı andlaşmalara yerini bıraktığı ve kuruluşun rolünün arttığı dikkati çekmektedir.

A. Kuruluş Ve İkili Andlaşmalar Dönemi (1949-1954)

Yazarların çoğunluğu COMECON'un kuruluşunu Marshall Planına ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Kuruluşuna bağlamaktadırlar⁷. Bu yazar-

⁵ J. Caillot, 25 Ocak 1949 da *Izvestia* gazetesinde yayınlandığını bildirirken, buna karşılık, R.P. Rochlin, 25 Ocak 1949 da *Pravda* gazetesinde yayınlandığını yazmaktadır. Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 2; R.P. Rochlin, «Le Conseil d'Entraide Economique», *Annuaire Européen*, vol. 5 (1959), s. 99. Bunların yanında M. Kaser ilk bildirinin 22 Ocak 1949 da yayınlandığını bildirmektedir. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 11

⁶ R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 676

⁷ Örneğin, M. Kaser, *op.cit.*, s. 9; P. Reuter, *Organisations Européennes*, Paris, Presse Universitaire de France (Thémis), 1965, s. 164; B. Apremont, «Difficultés et Progrès de l'Intégration Economique au sein du COMECON», *Politique Etrangère*, 1961, No. 3, s. 216; Documentation Française (Notes et Etudes Documentaires), *Le Conseil d'Assistance Economique Mutuelle des Pays d'Europe Orientale (CAEM)*, No. 2636, 24 Février 1960, s. 3; J. Caillot, *op.cit.*, s. 2; R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 674; R.P. Rochlin, *loc.cit.*, s. 99

larca, COMECON Marshall Planına bir cevap olarak doğmuştur. 25 Ocak 1949 Bildirisinde de bu görüşü doğrulayacak sözlere rastlanmaktadır⁸. Fakat, bu yazarların bile COMECON'un kuruluşunu sırf Marshall Planına karşı çıkmak düşüncesiyle açıklayan bir görüşe sahip olduklarını sanmadığımız gibi, ayrıca o dönemdeki siyasal konjonktürün bu ülkeler için böyle bir ekonomik işbirliğini zorunlu kıldığı kanısındayız. Nitekim, Batılı ülkelerce hazırlanan ve Sovyetler Birliği ile Demokratik Halk Cumhuriyetlerine satılması yasaklanan «Stratejik Maddeler», sözü geçen Doğu Avrupa ülkelerini, ulusal ekonomilerini kalkındırabilmeleri için, aralarında ekonomik işbirliği ve ticarete zorlamıştır⁹.

COMECON'un kurulmasından kısa bir süre sonra, Şubat 1949 da Arnavutluk, ve Eylül 1950 de Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) kuruluşun üyesi olmuşlardır¹⁰.

COMECON'un ilk çalışmaları, üye Devletler arasında ikili anlaşmaları kolaylaştırmak olmuştur¹¹. Bu anlaşmalar ya, «Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşmaları», ya da ikili ticari anlaşmalar olmuştur¹². Sonunda, bu dönemdeki ekonomik işbirliği ticari ilişkilerin pek ötesine gidememiştir.

COMECON, bu dönemde, kuruluş tarihi olan 25 Ocak 1949 dan 24 Kasım 1950 tarihine kadar üç oturum yapmıştır¹³. Bu son tarihten başlayarak 26 Mart 1954 tarihine kadar herhangi bir oturum yapılmamıştır¹⁴.

⁸ Nitekim, sözü geçen bildiride şu cümle yer almaktadır: «Konferans, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve öteki bazı Batı Avrupa hükümetlerinin Demokratik Halk Cumhuriyetleri ve Sovyetler Birliği ile olan ticari ilişkilerini, bu ülkelerin egemenliklerine ve ulusal ekonomilerinin çıkarlarına zarar verecek olan Marshall Planı diktasına boyun eğmelerinin imkânsız olduğunu belirtmeleri üzerine, uygulamada boykot ettiklerini gözlemiştir. Bu şartlar ışığında, Toplantı, Demokratik Halk Cumhuriyetleri ile Sovyetler Birliği arasında geniş ekonomik işbirliği örgütlenmesi imkânı sorununu incelemiştir. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 12; veya B. Dutoit, *L'Union Soviétique face à l'Intégration Européenne*, Lausanne, Centre de Recherches Européennes, 1964, s. 100

⁹ Bk. K. Skubiszewski, «Le Conseil d'Entreaide Economique et ses Actes», *Annuaire Français de Droit International*, 1966, s. 545

¹⁰ Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 675; W.J. Ganshof van der Meersch, *Organisations Européennes*, T. 1, Bruxelles, E. Bruylant, s. 106-107

¹¹ Bk. Documentation Française, *op. cit.*, s. 3; R. Pinto, *Organisations Européennes*, Paris, Payot, 1965 (2. éd.), s. 408; J. Caillot, *op.cit.*, s. 2; R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 673; Ganshof, *op.cit.*, s. 108

¹² R. Szawłowski, *ibid*

¹³ Bk. R. Szawłowski, *ibid*, s. 693 (Chronologie)

¹⁴ R. Szawłowski, *ibid*, s. 675, 693; Ganshof, *op. cit.*, s. 108

Bütün bu olaylar, kuruluşun 1954 yılına kadar tam bir uluslararası kuruluş gibi çalışmadığını, daha çok üye Devletlerin arz ve taleplerini inceleyerek, onların aralarında ilişki kurmalarını ve bu ilişkilerini geliştirmelerini sağlayan bir kurum kimliğinde olduğunu göstermektedir. Bu durumu, R.Szawłowski¹⁵, Stalin'in Demokratik Halk Cumhuriyetlerine karşı izlediği dış siyaset ile açıklarken, K.Skubiszewski¹⁶ ise, kuruluşun kurucu Devletlerce geçici bir örgüt olarak düşünüldüğünü söylemektedir. Bu yazar bunu, Doğu Avrupa ülkelerinin Batı Avrupa ülkeleri ile ticaret yapma zorunda oldukları kanısından hareketle, Avrupa kıtasını ekonomik yönden kutuplaşmaya götürmeme isteğinden ileri geldiği görüşüyle açıklamaktadır.

B. Çok Taraflı Andlaşmalar Ve Kuruluşun Rolünün Arttığı Dönem (1954-1959)

Stalin'in 1953 de ölümü ile COMECON'a tanınan görevde de 1954 den sonra değişiklikler olduğu görülmektedir. Nitekim, 1954 den, ve özellikle 1956 dan sonra, kuruluşun çalışmalarında bir ilerleme¹⁷ ve ikili işbirliğinin yerini git gide planların koordinasyonuna bıraktığı¹⁸ göze çarpmaktadır. Ayrıca, ikili andlaşmaların yanısıra çok-taraflı andlaşmaların yapılması dikkati çekmektedir¹⁹.

1954 den başlayarak kuruluşun rolünün arttığının ilk belirtileri, 24 Kasım 1950 den beri oturum yapmayan COMECON'un, 26-27 Mart 1954 ve 24-25 Haziran 1954 tarihlerinde olmak üzere, o yıl iki oturum yapmış olmasıdır²⁰. Bu tarihlerden sonra, bu dönem içerisinde, her yıl en aşağı bir olağan oturum yapılmıştır²¹. Fakat, COMECON, 1956 dan sonra, sürekli komisyonların kurulmağa başlaması ile daha da kuvvetlenmiştir²².

¹⁵ R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 673

¹⁶ *Loc.cit.*, s. 546

¹⁷ P. Reuter, *op.cit.*, s. 164; B. Apremont, *loc.cit.*, s. 216

¹⁸ Documentation Française, *op.cit.*, s. 3; R.P. Rochlin, *loc.cit.*, s. 106; R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 678; J. Caillot, *op.cit.*, s. 3; K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 545-546; B. Dutoit, *op. cit.*, s. 103, 104

¹⁹ İlk çok-taraflı ve bütün COMECON üye Devletlerinin katıldığı andlaşma 1957 yılında ödemeler dengesi kleringi (*clearing*) konusunda imzalanmıştır. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 69, 77

²⁰ Bk. R. Szawłowski, *loc. cit.*, s. 693

²¹ Bk. R. Szawłowski, *ibid*, s. 694

²² R.P. Rochlin, *loc.cit.*, s. 107; Documentation Française, *op.cit.*, s. 7; R. Pinto, *op.cit.*, s. 408; Ganshof, *op.cit.*, s. 109

Ticari işbirliğini aşarak üretimde de işbirliğine geçiş olarak beliren bu dönemde planların koordinasyonuna gelince; bu hareket Mayıs 1956 da bazı önemli dalların koordinasyonu şeklinde başlamıştır²³. 1957 Haziranında COMECON'un aldığı bir karar ile uzun süreli planların koordinasyonuna geçilmesi düşünülmüştür²⁴. Ancak, 1960 yılına kadar bu koordinasyon çok yetersiz kalmıştır²⁵.

II. 14 Aralık 1959 Statüsü Ve COMECON'un Yerleşmesi

14 Aralık 1959 da, üye Devletlerin COMECON'un statüsünü imzalamaları ile, 1949 dan 1959 a kadar süren 10 yıllık kendini bulma dönemi kapanmış, COMECON hukuksal bir açıklık kazanmıştır. Ancak bu hukuksal açıklık çok devam etmemiştir: 1962 yılında COMECON'un XVI inci ve XVII inci oturumlarında Statü bir takım değişikliklere uğramış, fakat bugüne kadar bu değişiklikler üye Devletlerce onaylanmamıştır²⁶. Buna rağmen, Statüye getirilen bu değişiklikler uygulamaya konulmuş bulunmaktadır²⁷. Dolayısıyla, bu dönemi ikiye ayırarak inceleyeceğiz: 1959 dan 1962 ye kadar olan dönem; 1962 Statü değişikliğinden bugüne kadar olan dönem.

A. 14 Aralık 1959 Statüsünden 1962 Statü Değişikliğine Kadar Olan Dönem

14 Aralık 1959 da imzalanan COMECON Statüsü, kuruluşa üye bütün Devletlerin onaylaması sonucunda, 13 Nisan 1960 da yürürlüğe girmiştir²⁸. Bu Andlaşma-14 Aralık 1959 tarihinde imzalanan ve sonradan onaylanan «COMECON'un Hukuksal Kişiliği ve Ayrıcalık ve Dokulunmazlıkları Andlaşması» ile birlikte-14 Temmuz 1960 tarihinde Sovyetler Birliği'nce Birleşmiş Milletler Sekreterliğine tescil ettirilmiştir²⁹.

Bu dönemde önemli dallardaki uzun süreli planların 1961-1965 yıllarını kapsamak üzere koordine edildiği görülmektedir³⁰. Ayrıca, planların

²³ R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 678

²⁴ R. Szawłowski, *ibid*; R.P. Rochlin, *loc.cit.*, s. 108

²⁵ K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 546

²⁶ K. Skubiszewski, *ibid*, s. 547, no. 9; J. Caillot, *op.cit.*, s. 4,9

²⁷ J. Caillot, *ibid*, s. 4

²⁸ R. Pinto, *op.cit.*, s. 408; J. Caillot, *op.cit.*, s. 9; B. Dutoit, *op.cit.*, s. 111-112

²⁹ Bk. United Nations, *Treaty Series*, 1960, Cilt 368, s. 238-251 ve 253-285

³⁰ R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 682; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 548

koordinasyonunun temelini teşkil eden *Uluslararası Sosyalist İşbölümü İlkeleri* de, Aralık 1961 de hazırlanarak, 6-7 Haziran 1962 de kabul edilmiştir³¹.

Bu dönemin en önemli siyasal olayı Arnavutluk'un ilk kez olmak üzere 12-15 Aralık 1961 de yapılan XV inci oturuma katılmamasıdır³². Arnavutluk, bu tarihten sonra hiçbir oturuma katılmadığı halde, COMECON üyeliğinden de çekilmemiştir. Arnavutluk'un bu davranışı Kıta Çini ile Sovyetler Birliği arasındaki uyuşmazlıktan ileri gelmektedir³³.

B. 1962 Statü Değiştirilmesinden Bugüne Kadar Geçen Dönem(1962-1972)

1962 de XVI ve XVII inci oturumlarda COMECON'un Statüsü değiştirilerek bir Yürütme Komitesi kurulmuştur³⁴. Yine 1962 de, 1959 Statüsündeki, kuruluşun Avrupa ülkelerine açık olduğu kaydı kaldırılarak, Mogolistan COMECON üyeliğine kabul edilmiştir³⁵. Bütün bu işlemler 1962 Statü değişikliği onaylanmadan yapılmıştır. Bu Statü değişikliği Birleşmiş Milletler Sekreteliğine de tescil ettirilmemiştir. Bu Statü değişikliğinin metninin nasıl olduğu ancak 1964 de Polonya'da yayınlanan bazı eserlerden öğrenilmiştir³⁶. Günümüze kadar 1962 değişikliği hala onaylanmamış olmasına rağmen bugün, yürürlükte dir³⁷.

Yine bu dönemde, 1964 den beri Romanya ile diğer COMECON üye Devletleri-özellikle Sovyetler Birliği- arasında, kuruluşun çalışmalarını ve bütünleşme eylemini yavaşlatacak anlaşmazlıklar doğmuştur. Sorunun ekonomik nedeninin *Uluslararası Sosyalist İşbölümü İlkeleri* çerçevesinde daha çok tarımsal ve teknolojik bakımdan ileri olmayan endüstri alanlarında uzmanlaşmak durumunda bırakılan Romanya'nın teknolojik bakımdan ileri düzeyde endüstrileşme isteği olduğu göze çarpmaktadır³⁸. Buna Romanya'nın Sovyetler Birliği'nin bağımlılığına girme korkusunu da eklemek gerekmektedir. Nitekim, Romanya Devlet Başkanı

³¹ K. Skubiszewski, *ibid*, s. 548; R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 678; Ganshof, *op.cit.*, s. 110

³² Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 694; P. Reuter, *op.cit.*, s. 164

³³ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 96-99

³⁴ Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 679, 694; M. Kaser, *op.cit.*, s. 93

³⁵ R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 679

³⁶ J. Caillot, *op.cit.*, s. 4. 1959 Statüsü 1962 de değişikliğe uğramış şekliyle M. Kaser'in eserinde ingilizce olarak bulunmaktadır. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 235-246

³⁷ Ganshof, *op.cit.*, s. 113

³⁸ Bk. L. Ramerie, «Tension au sein du COMECON-Le Cas Roumain», *Politique Etrangère*, 1963, No. 3, s. 253-254

Gheorghui Dej,o sıralardaki bir konuşmasında, komünist dünyasının birliğinin tam bir eşitlik üzerine kurulmasının gerektiğini belirterek, her sosyalist Devletin kalkınmasında ulusal bağımsızlık ve egemenliğine kesin saygı gösterilmesini savunmuştur³⁹. Romanya'nın ekonomik ve siyasal bu kaygısı, hukuksal açıdan, egemenlik ilkesinin savunulması ve uluslar-üstü (*supra-national*) bir örgütü istememek biçiminde belirgenleşmiştir⁴⁰.

Planların koordinasyonuna gelince, 1965-1970 yıllarını kapsayan planlarla, bundan sonrakiler için, daha önce uygulanan üye her Devletin kendi ulusal planını hazırladıktan sonra, bu şekilde elde edilmiş planların koordine edilmesi yöntemi terk edilmiş ve ulusal planların hazırlama aşamasında koordinasyonu yoluna gidilmeğe çaba gösterilmiştir⁴¹. Ekonomik işbirliği alanındaki bu gelişim COMECON'u git gide daha güçlü kılmaktadır. Yine bu dönemde Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bankası da (*Banque Internationale de Coopération Economique*) kurulmuştur⁴². Buna, 1968 den beri özellikle kendini gösteren, bazı çok yüksek uzmanlaşma dallarında kurulan ortak girişimleri (*Joint enterprises; entreprises conjointes*) de eklersek, kuruluşun gittikçe güçlenmesini daha da iyi belirtmiş oluruz. Zaten, bu gelişime Romanya da yabancı kalmamıştır: Romanya'nın son yıllarda, ekonomik ilişkiler yönünden, Sovyetler Birliği ile bir yakınlaşmaya gittiği görülmektedir⁴⁴. 1971 Temmuzunda, COMECON üye Devletleri, aralarındaki işbirliğini daha da ileri götürme yolunda, 15-20 yıllık bir dönemi kapsayan, *İleride İşbirliği ve Bütünleşme Programını* kabul etmişlerdir⁴⁵.

II. Kesim. COMECON'un Yapısı

I inci kesimde kuruluş ve evrimini incelediğimiz COMECON'un bu kesimde amaç ve ilkelerinin neler olduğunu saptadıktan sonra, kuruluşa üye Devletleri ve statülerini ele alacak, kuruluşun organlarını inceleyeceğiz.

³⁹ L. Ramerie, *ibid*, s. 255

⁴⁰ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 105-117

⁴¹ Bk. V. Vassilev, «La Politique d'Intégration Economique en Europe de l'Est», *Politique Etrangère*, 1972, No. 1, s. 68

⁴² Ganshof, *op.cit.*, s. 112

⁴³ M. Kaser, «COMECON and the New Multilateralism», *The World Today*, 1972, April, s. 164

⁴⁴ Örneğin, 1966-1970 yıllarına oranla 1971-1975 yılları programında bu iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde % 40 lık bir yükselme göze çarpmaktadır. Bk. M. Kaser, *loc.cit.* (*World Today*), s. 169

⁴⁵ M. Kaser, *ibid*, s. 163

I. Amaçlar Ve İlkeler

A . COMECON'un Amaçları

1949 Bildirisinden 1959 Statüsüne gelinceye kadar, COMECON'un amaçlarında bir gelişme göze çarpmaktadır. Nitekim, başında daha çok Batı Avrupa ile Doğu Avrupa ülkeleri arasında ekonomik ilişkilerin son derece kısıtlanmış olması yüzünden, bu ülkelerin özellikle savaş sonrası ulusal ekonomilerini yeniden canlandırma ve kalkındırma amaçlarını güden COMECON, zamanla bunun yanında sosyalist ülkeler arası ekonomik ve siyasi işbirliğini ve birlikte davranışı sağlamayı da kendine amaç edinmiştir.

(a) 1949 Bildirisine Göre

1949 Bildirisi, üye Devletlerin ulusal ekonomilerinin canlandırılması ve kalkındırılmasını hızlandırmak için gereken şartların yaratıldığına değinerek, amaçlarının ulusal ekonomilerin canlandırılması ve kalkınması olduğunu ortaya koymaktadır⁴⁶. Bu amacı gerçekleştirme yolu, yine Bildirice, ham maddeler, besin maddeleri, makinalar ve donatım (*équipement*) konularında ekonomik deney ve görgülerin alış-verişi (*échange d'expériences économiques*) ve karşılıklı teknik yardım ve karşılıklı yardımlaşma olarak saptanmıştır⁴⁷. Görüldüğü gibi, COMECON bu bildiriye teknik yardım ve karşılıklı yardımlaşma amacından başka, üye Devletler arasında, özellikle dış ticareti kolaylaştırma amacını gütmektedir. Nitekim, uygulamada da, I inci Kesimde gördüğümüz gibi, 1956 larda çok yetersiz kalan planların koordinasyonuna geçme dönemine gelinceye kadar, kuruluş esasen ticari anlaşmaların kolaylaştırıldığı bir kurum görevini görmüştür⁴⁸.

(b) 1959 Statüsüne Göre

1959 Statüsünün *Amaçlar ve İlkeler* başlıklı I inci maddesinin I inci fıkrası şu şekilde kaleme alınmıştır:

«Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin amacı, üye ülkelerin çabalarının koordinasyonu ve birliği yolu ile, bu ülkelerin ulusal ekonomilerinin yöntemli olarak kalkınmasına yardım etmek, bu ülkelerde ekonomik ve teknik ilerlemeyi hızlandırmak, endüstride geri kalmış ülkelerin endüstrileşme düzeyini yükseltmek, üye ülkeler halklarının sürekli olarak çalışma ve refah düzeyini durmadan yükseltmektir»⁴⁹.

⁴⁶ Metin için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 12

⁴⁷ Bk. M. Kaser, *ibid*; J. Caillot, *op.cit.*, s. 17; R. Szawlowski, *loc.cit.*, s. 675

⁴⁸ J. Caillot, *op.cit.*, s. 18-19

⁴⁹ U.N., *Treaty Series*, s. 264 (ing), s. 265 (fr). Ayrıca Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 236; J. Caillot, *op.cit.*, s. 20; K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 547

Görüldüğü gibi, Statüde de, 1949 Bildirisindeki gibi, ana amaç kalkınmadır⁵⁰. Bu kalkınmanın yolu ise, «üye ülkelerin çabalarının koordinasyonu ve birliği» olarak saptanmıştır. Nitekim, I inci Kesimde sözünü ettiğimiz gibi, 1956 larda küçük çapta başlayan planların koordinasyonu, 1960 da, 1959 Statüsünün yürürlüğe girmesi ile, daha da güçlenmiş ve 1965-1970 yıllarını kapsayan ve daha sonraki planlar için koordinasyon yöntemlerinde de ilerlemeler gerçekleştirilmiştir. Yine, I inci Kesimde gördüğümüz gibi, son yıllarda bazı dallarda planların koordinasyonunun ötesine gidilmiş ve ortak girişimler kurulmuştur.

Bütün bu gelişmeler üye Devletlerin ilerde tam bir ekonomik bütünleşmeye doğru gidip gitmedikleri sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Sosyalist ülkelerin yazarları, COMECON'un böyle bir amacı olmadığını belirtmektedirler⁵¹. 1959 Statüsüne gelince, Girişinde birlik ve beraberliğin kuvvetlenmesini öngörmesine rağmen, herhangi bir ekonomik veya siyasal bütünleşmeden söz etmemektedir. 1962 Statü değişikliği de bu yönden herhangi bir ilkesel yenilik getirmemiştir.

B. COMECON'un İlkeleri

Üye Devletler yukarıda sözünü ettiğimiz amaçlara ulaşabilmek için hangi ilkeler çerçevesinde hareket edeceklerini de saptamışlardır. Bu ilkelerin en önemlileri egemen eşitlik, karşılıklı çıkarlara saygı ve dostça yardımlaşma, iç işlere karışmama, ve sosyalist işbölümü ilkeleridir.

(a) Egemen Eşitlik İlkesi

Bu ilke, eşitlik ve egemenlik ilkeleri olarak, Statünün I inci madde 2 inci fıkrasında yer almaktadır⁵². Ayrıca, Statünün Giriş'inde de, eşitlik ilkesine yer verilmiştir⁵³. Bu ilkeye, yine COMECON'a bağlı bütün uzmanlaşma kurumları (ihtisas müesseseleri) statülerinde de rastlanmaktadır⁵⁴.

Bu ilke, uygulamada, oylama sisteminde kendini göstermektedir. Nitekim, gerek COMECON'da gerekse uzmanlaşma kurumlarının aşağı-yukarı hepsinde, bütün karar ve tavsiyeler oy birliği ile alınmaktadır⁵⁵.

⁵⁰ Ayrıca Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 681; Ganshof, *op.cit.*, s. 113

⁵¹ J. Caillot, *op.cit.*, s. 20; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 548

⁵² U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca Bk. K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 549; J. Caillot, *op.cit.*, s. 13-15

⁵³ U.N., *Treaty Series*, s. 264 (ing), s. 265 (fr)

⁵⁴ J. Caillot, *op.cit.*, s. 13

⁵⁵ Madde 4, fıkra 3. Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 268 (ing), s. 269 (fr). Oy birliği aranmayan az rastlanır uzmanlaşma kurumlarından biri Nükleer Araştırmalar Birleşmiş Enstitüsüdür. Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 14; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 575

Fakat, bu oy birliği sistemi, alınacak karar veya tavsiye ile ilgisi olmayan üye Devletlerin olumsuz oy kullanmalarına loy açmamak için, «ilgili Devlet» kaydı konulmak suretiyle, yumuşatılmıştır. Bu kayda göre, herhangi bir konuya ilgi duymayan Devlet, bunu bildirerek, karar veya tavsiyeye katılmamakta; bu karar ve tavsiye ona uygulanmamaktadır⁵⁶. Böylece, herhangi bir karar veya tavsiyenin diğer üye Devletlerce alınmış olması, bu konuya ilgi duymayan üye Devletin egemenliğine ve eşitliğine zarar vermeden kesinleşmiş olmaktadır.

(b) *Karşılıklı Çıkarların Gözetilmesi Ve Dostça Yardımlaşma İlkesi*

Bu ilke de, COMECON'un kabul ettiği ilkelerden biridir⁵⁷. Sosyalist yazarlar, bu ilkeyi, Batılı Devletlerin bazı andlaşmalarda kullandıkları «eşit şans» ilkesine karşı göstermektedirler. Zira, «eşit şans» ilkesi sadece en kuvvetliye çıkar tanımak anlamına gelmektedir⁵⁸.

(c) *Devletlerin İç İşlerine Karışmama İlkesi*

Bu ilkeye Statünün Girişinde rastlanmaktadır⁵⁹. Bu ilke, Devletin egemenliğinden doğan bir ilke olup, sosyalist ülkeler arasında ayrıca Marxist-Leninist bir kapsam almaktadır⁶⁰.

(d) *Sosyalist İşbölümü İlkesi*

Haziran 1962 de, COMECON üyesi Devletlerin Komünist ve İşçi Partileri temsilcilerinin toplantısında *Uluslararası Sosyalist İşbölümü Ana İlkeleri* kabul edilmiştir⁶¹. Bu ilkeler, daha sonra Konsey Oturumu⁶² tarafından kabul edildiği gibi, 1964 de Polonya'da yayınlanan COMECON Statüsünün 1962 değişikliğini kapsayan metninde de benimsenmiş görünmektedir⁶³. Nitekim, Statünün 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının değişikliğe

⁵⁶ Madde 4, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 268 (ing), s. 269 (fr). Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 14; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 573-574

⁵⁷ Madde 1, fıkra 2. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca, karşılıklı çıkar ilkesine Statünün Girişinde de rastlanmaktadır.

⁵⁸ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 15; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 549-550

⁵⁹ U.N., *Treaty Series*, s. 264 (ing), s. 265 (fr). Ayrıca Bk. K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 550

⁶⁰ Bk. G.I. Tunkin, *Droit International Public-Problèmes Théoriques*, Paris, Pédone, 1965, s. 235

⁶¹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 25; Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 548

⁶² Bu organ için Bk. II. Kesim, 3 üncü alt-kesim

⁶³ Değişikliğe uğramış şekliyle COMECON Statüsü için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 235-246

uğramış (b) bendi, üye Devletler arasındaki işbirliğinin uluslararası sosyalist işbölümü ana ilkesi çerçevesinde yapılmasını öngörmektedir⁶⁴. Böylece, sosyalist işbölümü ilkesi, sosyalist ülkelerin COMECON çerçevesinde işbirliklerinin gerçekleşmesinde saygı gösterdikleri diğer ilkelere eklenmiş olmaktadır.

Birçok yazarlar, bu ilkeyi, COMECON'un amaçları kesiminde incelemektedirler⁶⁵. Bunun, sosyalist işbölümü ilkesinin teknik bazı amaçlara yöneltilmiş olmasından ileri gelmiş olabileceği kanısındayız. Nitekim, kabul edilen metinde bu amaçlar, «sosyal üretimin verimliliğinin artırılması, ekonomik kalkınma hızının ve bütün sosyalist ülkeler çalışan halklarının hayat standartlarının yükseltilmesi, sosyalist ülkeler arasındaki ekonomik kalkınma düzeylerindeki tarihsel farkların git gide kaldırılması ve endüstrileşmeleri, ve aynı tarihsel dönemde, az-çok aynı zamanda komünizme geçişin maddi temellerinin yaratılması»⁶⁶ olarak sıralanmaktadır. Fakat, bütün bunların, sosyalist işbölümünün ilke niteliğini zedelediğini zannetmiyoruz. Zira, bugün sosyalist işbölümü ilkesinin uygulamaya konulma yolları olarak beliren, ekonomik planların koordinasyonu ve uzmanlaşma (*spécialisation*) kuralları⁶⁷ COMECON'un üzerine kurulduğu en önemli kuralları meydana getirmektedir.

II. Üye Devletler Ve Üyelik Statüsü

1959 Statüsünün 2 inci madde 1 inci fıkrasında «Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin asıl üyeleri eldeki statüyü imzalayan ve onaylayan ülkelerdir»⁶⁸ denilmekle üye Devletleri, açıkça belirtmeksizin, iki kesime ayırmıştır: asıl üyeler ve sonradan kuruluşa kabul edilen üyeler⁶⁹. Bu maddeye göre, asıl üyeler Arnavutluk, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği olmaktadır⁷⁰. Sonradan kabul edilen ülke ise, Mogolistan'dır. Bu maddeden de anlaşılacağı gibi, 1949 da COMECON'un kurulmasına ön-ayak olan

⁶⁴ Bk. M. Kaser, *ibid*, s. 237

⁶⁵ Örneğin: K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 548; J. Caillot, *op.cit.*, s. 25-27

⁶⁶ Bu metin için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 249-254. Bizim çevirdiğimiz kesim için Bk. *Ibid*, s. 250. Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 25-26

⁶⁷ Gerek Statünün değişikliğe uğramış haliyle 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasının (b) bendi, gerekse Uluslararası Sosyalist İşbirliği Ana İlkelerinin metni bu şekildedir. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, 237, 251-254. Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 26

⁶⁸ U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr)

⁶⁹ Ayrıca Bk. K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 552

⁷⁰ Ayrıca Bk. K. Skubiszewski, *ibid*, s. 552-553

kurucu üye ayırımına gidilmemiştir. Zaten, bu ayırım, üyeler asıl veya sonradan kabul edilmiş olsunlar, hak ve yükümler yönünden hiçbir şey değiştirmemektedir⁷¹.

Böylece, hukukça 9 üyesi olan COMECON. gerçekte 1961 den beri, Arnavutluk'un çalışmalarına katılmaması sonucu, 8 üyeden ibaret bulunmaktadır⁷². Statüye göre, yeni üye kabul edilebilmekte ve üyelere çekilme hakkı tanınmış bulunmaktadır. Doğaldır ki, üye Devletler üyelikleri süresince bir takım yükümler altına da girmektedirler. Bu arada, bazı Devletlerin, üye olmadan, COMECON'un çalışmalarına katıldığına da rastlanmaktadır.

A. Yeni Üye Kabul Şartları Ve Usulü

1949 Bildirisi ve 1959 Statüsünün 2 inci madde 2 inci fıkrası, üyeliğin bütün Avrupa ülkelerine açık olduğunu bildirmektedirler⁷³. Fakat, 1962 de 1959 Statüsünün değiştirilmesinden beri, kuruluş, amaç ve ilkelerini kabul eden her Devlete açıktır⁷⁴.

(a) Şartlar

1949 Bildirisine göre bu şartlar şunlardı: Avrupa Devleti olmak; kuruluşun ilkelerini kabul etmek; ileri düzeyde ekonomik işbirliği isteğini beslemek⁷⁵. 1959 Statüsü ise, 2 inci madde 2 inci fıkrada, bu şartları, kuruluşun amaç ve ilkelerinin benimsenmesi ve Statüde öngörülen yükümlerin kabulünün bildirilmesi olarak tanımlamaktadır⁷⁶. 1962 Statü değişikliği, bu konuda, Avrupa ülkesi olma şartını kaldırması dışında, herhangi bir değişiklik getirmemiştir.

(b) Usul

1949 Bildirisi usul konusuna hiç değinmemektedir. Fakat, bu bildiri kuruluş içerisindeki kararların ilgili Devletlerin kabul etmesiyle alınabileceğini belirttiğine göre, üye Devletlerden birinin itirazının, üyeliğe aday

⁷¹ K. Skubiszewski, *ibid*, s. 552

⁷² J. Caillot, *op.cit.*, s. 31; R. Szawłowski, *loc. cit.*, s. 684.

⁷³ 1949 Bildirisi için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 12. 1959 Statüsü için Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 684

⁷⁴ Madde 2, fıkra 2. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, 236

⁷⁵ Bk. M. Kaser, *ibid*, s. 12. Ayrıca Bk. R. Szawłowski, *loc. cit.*, s. 684

⁷⁶ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing) s. 267 (fr). Ayrıca Bk. R. Szawłowski, *loc. cit.*, s. 684; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553

bir Devletin kuruluşu kabulüne engel olacağına şüphe yoktur. Nitekim, 1949 Şubatında Arnavutluk'un ve 1950 de Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kuruluşu kabulünde böyle bir itiraza rastlanmamakla bütün üye Devletlerin adı geçen Devletlerin üyeliğini dolaylı olarak kabul ettikleri görülmektedir⁷⁷.

1959 Statüsü ise, üyeliğe kabulün Konsey Oturumu tarafından yapıldığını bildirmektedir⁷⁸. Konsey Oturumu'nun statüsüne göre, üye olmayı isteyen Devlet, bunu, kuruluşun Sekreterliğine resmen bildirdikten sonra, bu bildirinin fotokopyası Sekreterlikçe bütün üyelere dağıtmakta, Konsey Oturumu bunu incelemektedir⁷⁹. Konsey Oturumu oy birliği ile karar alır⁸⁰. Mogolistan'ın COMECON'a üyeliğinde bu usulün uygulandığı görülmüştür⁸¹.

A. Çekilme

Statünün 2 inci madde 3 üncü fıkrası, her üye Devletin, Statünün saklayıcısı olan Devlete (*Etat dépositaire*) bunu bildirmekle, üyelikten çekilebileceğini öngörmektedir. Bu çekilme, durumun, Statünün saklayıcısı olan Devletçe resmen öğrenilmesinden 6 ay sonra gerçekleşmektedir⁸².

Statüde üyelerin hak ve ayrıcalıklarının askıya alınmasından (*suspension*) ya da üyelikten çıkarılmadan (*exclusion*) söz edilmemektedir⁸³. Dolayısıyla, üye bir Devletin kuruluştan ayrılışı sadece çekilme yoluyla olabilmekte ve öteki üyelerin rızası gerekmemektedir.

Üyelikten çıkartma olanağının öngörülmeşi, 1959 Statüsünün, 1962 değişikliğinin onaylamaya konulmasına engel teşkil ederek, hukuksal bazı sorunlar yaratmıştır. Zira, 1959 Statüsünün 16 inci maddesinin 2 inci paragrafında, Statüde yapılacak değişikliklerin geçerli olabilmesi için üye Devletlerin tümünün onaylaması gerektiği öngörülmektedir⁸⁴. Oysa, 1961 den beri Arnavutluk'un kuruluşun çalışmalarına katılmaması

⁷⁷ J. Caillot, *op.cit.*, s. 34

⁷⁸ Madde 2, fıkra 2, paragraf 2. Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr)

⁷⁹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 34

⁸⁰ J. Caillot, *ibid*, s. 35; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553

⁸¹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 35

⁸² Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 35; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553-554; R. Pinto, *op.cit.*, s. 409

⁸³ R. Pinto, *ibid*; J. Caillot, *op.cit.*, s. 35-36; Ganshof, *op.cit.*, s. 129

⁸⁴ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 282 (ing), s. 283 (fr)

nedeniyle, 1962 değişiklikleri bütün üye Devletlerce onaylanamadığından, ve Arnavutluk'u kuruluştan çıkartma olanağı da bulunmadığından, hukuk dışı bir durum yaratılmış görünmektedir⁸⁵.

C. Üye Devletlerin Yükümleri

Statü üye Devletlere bir takım yükümler de yüklemektedir. Bu yükümler 2 inci madde 4 üncü fıkraya göre şunlardır: Konsey'in organlarınca kabul edilen tavsiyelerin (*recommandations*) uygulamaya konulması (sözü geçen maddenin *a* bendi) Konsey'e ve ve memurlarına Statüde belirtilen görevlerini yerine getirmesinde yardımcı olunması (*b* bendi); Konsey'e, göreviyle ilgili, gereken belge ve bilgilerin verilmesi (*c* bendi); Konsey'in kabul ettiği tavsiyelerin uygulanışından Konsey'in haberli kılınması (*d* bendi)⁸⁶.

D. Üye Olmayan Devletlerin COMECON'un Çalışmalarına Katılmaları

1959 Statüsü (Madde 10) COMECON'un üye olmayan Devletleri çalışmalarına katılmağa çağırabileceğini öngörmektedir. Bu çalışmalara katılmanın şartları, COMECON ile üçüncü Devlet veya Devletlerin ortak rızalarıyla kararlaştırılacaktır⁸⁷. Bugüne kadar üye olmayan birçok Devlet COMECON'un çalışmalarına katılmıştır. Bunların statüleri genellikle gözlemci (*observateur*) şeklinde belirlenmiştir. Gözlemci statüsüne girmeyen bir tek durum olmuştur: Yugoslavya'nın 17 Eylül 1964 de COMECON ile imzaladığı andlaşma sonucu yaratılan durum.

(a) Gözlemci Statüsü

Bu statü altında Çin ve Yugoslavya 1956 da, Kuzey Kore 1957 de, Mogolistan ve Kuzey Vietnam 1958 de, Küba 1965 de COMECON'un bazı çalışmalarına katılmağa kabul edilmişlerdir⁸⁸. Bu Devletlerin çalışmalara katılmaları sistemli bir şekilde olmamıştır⁸⁹.

Çalışmalara gözlemci olarak katılmak, varılacak olan andlaşmaya göre, sadece Konsey Oturumu'na değil, ayrıca sürekli komisyonlara da katılma şeklinde olabilmektedir.

⁸⁵ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 36; R. Szawlowski, *loc.cit.*, s. 685-686

⁸⁶ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca Bk. R. Pinto, *op.cit.*, s. 409-412

⁸⁷ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 278 (ing), s. 279 (fr)

⁸⁸ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 37; R. Szawlowski, *loc. cit.*, s. 686; P. Reuter, *op.cit.*, s. 164

⁸⁹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 37

Gözlemci Devlet temsilcilerinin çalışmalara katılma usulü, Konsey Oturumu statüsünün 8 inci maddesi ve sürekli komisyonlar örnek-statüsünün (*réglement-type*) 16 inci maddesinde tanımlanmıştır⁹⁰. Bu maddelere göre Konsey Oturumu veya Yürütme Komitesi tarafından alınan çağrı kararı Konsey Sekreterliğince ilgili Devlete bildirilir. Çağrılan Devlet, oturumun açılmasından en geç beş gün önce temsilcilerinin ve yardımcılarının adlarını Sekreterliğe bildirmek zorundadır.

(b) 1964 Den Beri Yugoslavya'nın **Sui Generis** Statüsü

Daha önce gözlemci olarak kuruluşun bazı çalışmalarına katılan Yugoslavya, 17 Eylül 1964 de, COMECON ile bir andlaşma imzalayarak, bu kuruluşun yedi sürekli komisyonuna ve gerektiğinde öteki organlarına katılma hakkını edinmiştir⁹¹. Bu andlaşma, Yürütme Komitesi ve Sekreterlikçe hazırlanarak, COMECON Genel Sekreteri tarafından imza edilmiştir. Daha sonra da, Yugoslavya ile, COMECON adına, Konsey Oturumu'nca onaylanarak 24 Aralık 1965 de yürürlüğe girmiştir⁹².

Bu andlaşmaya göre, Yugoslavya'nın, dış ticaret, maliye, demir kapsamayan madenler endüstrisi, demir-çelik, radyo-teknik ve elektronik endüstrisi, mekanik endüstrisi, kimya endüstrisi, bilimsel ve teknik araştırmalar koordinasyonu sürekli komisyonlarına katılması öngörülmektedir. Ayrıca, Yugoslavya, kuruluşun öteki organlarında karşılıklı çıkarları ilgilendirebilecek bütün oturumlara katılabilecektir. Gerek adı geçen sürekli komisyonlar çerçevesinde, gerekse öteki organlarda, karşılıklı çıkar sorunlarının neler olduğu, bu organ veya komisyonlarla Yugoslavya arasında kararlaştırılacaktır⁹³.

Yugoslavya, andlaşma sınırları içine giren sorunlarda karar ve tavsiyelerin alınmasında tam oy hakkına sahiptir; bunların uygulanmasında da 1959 Statüsünün 4 üncü maddesinde belirtilen şekilde davranmak zorundadır. Başka bir deyişle, Yugoslavya, katıldığı karar ve tavsiyelerin uygulanmasından sorumludur⁹⁴. Yugoslavya'nın COMECON'daki bu özel statüsü onu öteki sürekli komisyonlarda gözlemci olarak bulunmaktan ayrıca alıkoymamaktadır⁹⁵.

⁹⁰ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 37-38

⁹¹ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 38; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553

⁹² Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 38

⁹³ Bütün bunlar için Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 38-40

⁹⁴ Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553; J. Caillot, *op.cit.*, s. 40

⁹⁵ Bk. J. Caillot, *ibid*

1964 andlaşmasının uygulanmasından doğacak anlaşmazlıkların COMECON Genel Sekreteri ile Yugoslavya'nın Moskova büyük elçisi tarafından çözümlenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, her iki taraf da, 6 ay önceden haber vermek şartıyla, andlaşmanın tümüne veya bir kısmına son verebilirler⁹⁶.

Yugoslavya'nın bu statüsü karşısında, yazarlar arasında söz konusu statünün hukuksal niteliğinin değerlendirilmesinde, bir fikir birliğine rastlanmamaktadır. J. Caillot, Yugoslavya'nın bu statüsünü ortaklık olarak değerlendirirken⁹⁷, Polonyalı K.Skubiszewski, Yugoslavya'nın özel durumunu kabul etmekle birlikte kuruluşun, ortak üyesi olmadığını ileri sürmektedir⁹⁸. Yugoslav R.Vukadinovic ise, Yugoslavya'nın statüsünün ortaklık ile gözlemcilik arası bir durum gösterdiğini belirterek, bu statünün, açıkça belirtmemekle birlikte, *sui generis* bir durumu olduğunu kabul etmektedir⁹⁹. Biz de bu son görüşe katılmaktayız. Çünkü, J.Caillot'nun ileri sürdüğü gibi¹⁰⁰, Yugoslavya'nın durumunun Türkiye ve Yunanistan'ın Avrupa Ekonomik Topluluğuna olan ortaklık statüsüne yaklaştırılabilmesine rağmen, bu ülkenin kuruluşu üye Devletlerle bütün organ ve komisyonlarda işbirliğine girmesi, tam bir ortaklık şeklinde değerlendirmeğe yer bırakmamaktadır.

III. COMECON'un Organları

COMECON'un organları kuruluşundan bu yana aynı kalmamışlardır.

1949 dan 1954 e kadar, COMECON'un, yılda bir veya iki defa toplanan Konsey Oturumu dışında, sürekli organ olarak yalnız Konsey Bürosu (*Bureau du Conseil*) vardı. Bu Konsey Bürosu'na, resmen var olmayan, küçük bir Sekreterlik yardımıda bulunmaktaydı¹⁰¹.

1954 Martında, Konsey Bürosu, Konsey Devletleri Temsilcileri Konferansı (*Conférence des Représentants des Etats du Conseil; Conference of Representatives of the States in the Council*) şeklinde değiştirilmiş ve resmen bir Sekreterlik kurulmuştur¹⁰². 1954 deki bu değişikliğe 1956 da sürekli komisyonlar eklenmiştir¹⁰³.

⁹⁷ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 38-42

⁹⁸ Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 553

⁹⁹ R. Vukadinovic, «Pravna Struktura Savjeta Za Uzajamnu Ekonomsku Pomoc», *Politicka Misao*, No. 1, Zagreb, 1965, s. 48 den aktaran J. Caillot, *op.cit.*, s. 41

¹⁰⁰ *Ibid*,

¹⁰¹ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 45

1959 Statüsü bütün bu uygulamayla gelişen değişiklikleri onaylamıştır. Nitekim, 1959 Statüsünün 5 inci maddesinin 2 inci fıkrası kuruluş organlarının Konsey Oturumu, Konsey Devletleri Temsilcileri Konferansı, Sürekli Komisyonlar ve Sekreterlik olduğunu bildirmektedir¹⁰⁴.

1962 Statü değişikliği organlar da da bazı değişiklikler getirmiştir; Konsey Devletleri Temsilcileri Konferansı kaldırılarak, yerine Yürütme Komitesi kurulmuştur¹⁰⁵. Bugün COMECON'un başlıca organları şunlardır: Konsey Oturumu, Yürütme Komitesi, Sürekli Komisyonlar ve Sekreterlik.

A. Konsey Oturumu¹⁰⁶

Konsey Oturumu kuruluşun en yüksek organıdır¹⁰⁷. Her üye Devlet Konsey Oturumu'na bir temsilci heyeti ile katılmaktadır. Bu ulusal temsilci heyetlerinin kimlerden oluşacağı her üye Devletin hükümetince saptanmaktadır¹⁰⁸. Uygulamada, bu temsilci heyetlerine, genellikle başbakan yardımcısı olan, COMECON'da sürekli temsilcilerin başkanlık yaptığı görülmektedir¹⁰⁹.

Konsey Oturumu'nun toplantıları iki çeşittir: olağan oturum (*session ordinaire; regular session*); olağan-üstü oturum (*session extraordinaire; special session*). 1958 e kadar, 1950-1954 dönemi dışında, Konsey Oturumu yılda bir defa olağan oturumunu yapmıştır. Bu tarihten sonra, Konsey Oturumu yılda iki olağan oturum yapmağa başlamıştır¹¹⁰. Bu son

¹⁰⁴ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)

¹⁰⁵ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 238

¹⁰⁶ Bu organ, 1959 Statüsünün İngilizce ve Fransızca metinlerinde «*Session of the Council*» ve «*Session du Conseil*» olarak geçmektedir (Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)). Türkçeye tam çevirisi «Konsey Oturumu» olmaktadır. Fakat, bu terimin bir organı adlandırmak için iyi bir terim olmamasından dolayı başka bir Türkçe makalede bu organın «Konsey» olarak adlandırıldığı da görülmektedir (Bk. Ş. Dorsay, «COMECON» *İstanbul Sanayi Odası Dergisi* 75, 15 Mayıs 1972, Yıl 7, s. 2). Yine, bazı Fransız yazarlar bu organdan «*Assemblée du Conseil*» olarak söz etmektedirler: Örneğin; Bk. P. Reuter, *op.cit.*, s. 165; J. Caillot, *op.cit.*, s. 46; R. Pinto, *op.cit.*, s. 414.

¹⁰⁷ Bk. 1959 Statüsü, Madde 6, fıkra 1. U.N., *Treaty Series*, s. 270 (ing), s. 271 (fr). Bu durum 1962 de değişikliğe uğramamıştır.

¹⁰⁸ Bk. 1959 Statüsü, madde 6, fıkra 2, *ibid*

¹⁰⁹ J. Caillot, *op.cit.*, s. 47

¹¹⁰ J. Caillot, *ibid*, s. 48

durum 1959 Statüsü ile doğrulanmıştır¹¹¹. Olağan-üstü oturumlara gelince, üye Devletlerin en az 1/3 nün isteği üzerine bu çeşit oturumlar yapılabilir¹¹². Her oturumun ayrı bir üye Devletin başkentinde yapılması öngörülmüştür; oturum başkanlığına ev sahibi Devletin ulusal temsilci heyeti başkanı getirilmektedir¹¹³.

Konsey Oturumu'nun yetkilerine gelince, daha önce de belirttiğimiz gibi, bu organ kuruluşun en yüksek organıdır; kuramsal olarak, COMECON'un uğraşı konularına giren bütün sorunları tartışıp bu konularda karar alma veya tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir¹¹⁴. Bununla beraber, 1958 den beri «Komünist ve İşçi Partileri Birinci Sekreterleri ve Hükümet Başkanları Konferansı» adı altında, COMECON'a üye Devletlerin parti genel sekreterleri ve hükümet başkanlarının ara-sıra toplanarak, kuruluşu ilgilendiren kararlar almaları bir yandan, ve 1962 de Yürütme Komitesi'nin kurulması ile de öte yandan, Konsey Oturumu'nun yetkilerinde bir azalma göze çarpmaktadır. Nitekim, 1962 Statü değişikliğine kadar Konsey Oturumu'nun ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği konularında üye Devletler, Konsey Devletleri Temsilcileri Konferansı, Sürekli Komisyonlar veya Sekreterlikçe yapılan önerileri inceleme yetkisi yanında, Sekreterliğin kuruluşun çalışmaları konusunda hazırladığı raporu inceleme yetkisi bulunmakta idi¹¹⁵. Halbuki, 1962 Statü değişikliğinden beri Konsey Oturumu, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği konularında sadece önemli sorunları incelemekle görevlendirilmiş, bu alandaki yetkilerinin bir bölümü Yürütme Komitesi'ne aktarılmıştır¹¹⁶. Bu arada, daha önce Sekreterlikçe hazırlanan, kuruluşun yıllık çalışma raporu yerine, Yürütme Komitesi'nin hazırlayacağı bir raporun Konsey Oturumu'na incelenmek üzere sunulması öngörülmektedir¹¹⁷. Yine, 1959 Statüsüne göre, kuruluşun öteki organlarının çalışmalarına yön verme yetkisine sahip olan Konsey Oturumu¹¹⁸, 1962 Statü değişikliğinden beri COMECON'un çalışmalarının ana çizgilerini saptamakla yetinmektedir¹¹⁹. Bütün bunlara rağmen, Kon-

¹¹¹ Bk. Madde 6, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)

¹¹² Bk. Statü, madde 6, fıkra 4, *ibid*

¹¹³ Bk. Statü, madde 6, fıkra 3, *ibid*

¹¹⁴ Bk. Statü, madde 6, fıkra 1, *ibid*

¹¹⁵ Bk. Statü, madde 6, fıkra 5, *ibid*, s. 270-272 (ing), s. 271-273 (fr)

¹¹⁶ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239. Aynı görüş için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 50

¹¹⁷ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239

¹¹⁸ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 272 (ing), s. 273 (fr): madde 6, fıkra 5,(b)bendi.

¹¹⁹ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239. Aynı görüş için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 50

¹²⁰ Bk. madde 6, fıkra 5, c. bendi. U.N, *Treaty Series*, s. 272 (ing), s. 273 (fr)

sey Oturumu, COMECON'un amaçlarına erişebilmesi için gereken bütün yetkilere sahip olduğu gibi¹²⁰, bu yönde gerekecek organları da kurabilir¹²¹.

«Komünist ve İşçi Partileri Birinci Sekreterleri ve Hükümet Başkanları Konferansı'na gelince, bu Konferans 1958 yılından beri düzensiz bir şekilde toplanmakta, ve bazı oturumlarında COMECON ile ilgili konular üzerinde kararlar almaktadır. Bu vesileyle ortaya çıkan sorun, bu Konferans'ın COMECON'un bir organı olup olmadığıdır. Bu konu üzerinde yazarların bölündüğü görülmektedir. Bir kısım yazarlar bu Konferansı COMECON'un bir organı olarak görmektedirler¹²². Öteki bir kısım yazarlar, özellikle sosyalist ülkelerin yazarları, ya Konferans COMECON'un organları konusunda söz dahi etmemekle onu bu kuruluşun organlarından saymamakta¹²³, ya da bu Konferans'ın kararlarına siyasal bir yönerge (*directive*) ötesinde herhangi bir hukuksal zorunluluk tanımamakla onu COMECON'un organları dışında kabul etmektedirler¹²⁴. Biz, bu ikinci

¹²¹ Bk. madde 6, fıkra 6. U.N., *Treaty Series*, s. 272 (ing) s. 273 (fr)

¹²² Örneğin, R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 687. Ayrıca başka yazarlar için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 51, no. 15. Bunun yanında bazı yazarlar, Statüde bu Konferans'tan söz edilmemesi üzerine, ona herhangi bir resmi organ niteliği yakıştıramamalarına rağmen, aldığı kararların bağlayıcılığını ileri sürmekle, bu Konferansı kapalı olarak kuruluşun bir organı olarak kabul etmektedirler. Örneğin, R. Pinto, *op.cit.*, s. 416. Ayrıca başka yazarlar için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 51, no. 16

¹²³ Örneğin, K. Skubiszewski, *loc.cit.*

¹²⁴ Örneğin: H. de Fiumel, *Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej-Studium Prawnomiedzynarodowe*, Varsovie, 1967, s. 83; R. Vukadinovic, *op.cit.*, s. 37. Aktaran J. Caillot, *op.cit.*, s. 51

¹²⁵ Bu işlemler, R. Szawłowski, aksi yönde değerlendirmektedir. Nitekim, makalesinde (s. 687) verdiği örnekte, Konferans'ın 1958 Mayıs ayındaki bildirisinde, aldığı kararı uygulamaya konulması için COMECON'a gönderdiğini bildirmesi bir yandan, ve o yıl toplanan Konsey Oturumu'nun bildirisinde, Konferans ile «anlaşarak» (*en accord*) uygulamayla ilgili kararların alınmış olduğunu bildirmesi öte yandan, yazarın, bu iki organdan birisinin «karar verici» (*délibérant*), ötekini ise ona tabi (*subordonné*) olduğunu ileri sürmesine sebep olmuştur. Bu iki organ arasındaki ilişkiler açısından, Konferans'ın Konsey Oturumu'na üstün olduğu görüşüne biz de katılmaktayız. Ancak, bu ilişkilerin COMECON çerçevesini aştığının da gözden kaçırılmaması gerektiği kanısındayız. Zira, Konferans ve Konsey Oturumu ayrı niteliklerdedirler. Konsey Oturumu'nun Devletler-arası bir kuruluşun organı olması yanında, Konferans, partiler-arası bir kuruluş niteliğindedir. Onun Konsey Oturumu'na üstün oluşu, COMECON çerçevesindeki en üst organ oluşundan değil, Marxist hukuk sisteminde, komünist veya işçi partilerinin hükümetler üzerinde bir yetkiye sahip kılınması ve hükümet kararlarının bunlara uyması zorunluluğundan ileri gelmektedir. Böylece, partiler birinci sekreterlerinin konferansı, sadece COMECON çerçevesinde, Konsey Oturumu'na değil, bütün üye Devletlerin hükümetlerine de direktifler verebilme

görüşün gerçeği daha iyi yansıttığı kanısındayız. Nitekim, ne 1959 Statüsünde ne de 1962 Statü değişikliğinde böyle bir organ öngörüldüğü gibi, bu Konferans'ın kararlarının Konsey Oturumunca yeniden ele alındığı ve bunların bir çeşit kabul (*réception*) yoluyla COMECON'a mal edildiği göze çarpmaktadır¹²⁵. Ayrıca, bu Konferans'ın zaman zaman toplanmış olması ve sadece COMECON'u ilgilendiren sorunları görüşmemesi Konferans'ın COMECON dışı bir kuruluş olduğu kanısını daha da kuvvetlendirmektedir¹²⁶.

B. Yürütme Komitesi

1962 Statü değişikliği ile kurulan Yürütme Komitesi, Konsey Devletleri Temsilcileri Konferansı'nın yerini almış en yüksek yürütme organıdır.

Yürütme Komitesi her üye Devletten bir temsilciden kurulur¹²⁷. Bu temsilci, başbakan yardımcıları arasında seçilmektedir¹²⁸. Komite, en az, iki ayda bir toplanmaktadır¹²⁹. Başkanlık, Devletlerin adlarının alfabe sırasındaki yerine göre, temsilcileri tarafından, sıra ile yerine getirilmektedir¹³⁰. Başkan, iki oturum arasında, Komitenin görevlerinin aksamamasını gözetir¹³¹.

Yürütme Komitesi'nin en önemli görevi, ulusal planların koordinasyonudur¹³². Bunu gerçekleştirebilmesi için, genel denetleme yetkileri yanında, özellikle bu konuda, üye Devletlerin yükümlerini yerine getirip getirmediğini denetleme yetkisine sahiptir¹³³. Öte yandan, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliğinin gelişmesi için üye Devletlerin, sürekli komisyonların, kendisine bağlı bulunan Ekonomik Planlarla İlgili Genel Sorunlar Bürosu'nun (*Bureau pour les Questions Générales des Plans Economiques; Bureau for Integrated Planning Problems*), Sekreterliğin ve öteki organların bu ko-

yetkisine sahiptir. Nitekim, J. Caillot'nun (*op.cit.*, s. 51-52) dikkatimizi çektiği gibi, sosyalist Devletlerin iç hukuk sistemlerinde de, partilerin merkez komitelerinin toplantılarında aldıkları kararlar, bu Devletlerin hükümetleri tarafından bir direktif olarak kabul edilmekte ve uygulamadaki normal usullerle yürürlüğe konulmaktadır.

¹²⁶ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 52-53

¹²⁷ Madde 7. Metin için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239

¹²⁸ J. Caillot, *op.cit.*, s. 54; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 550

¹²⁹ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239, madde 7, fıkra 2

¹³⁰ J. Caillot, *op.cit.*, s. 54; R. Szawlowski, *loc.cit.*, s. 689

¹³¹ J. Caillot, *op.cit.*, s. 54; R. Szawlowski, *loc.cit.*, s. 689

¹³² Madde 7, fıkra 4, (b) bendi. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239

¹³³ Madde 7, fıkra 4, (a) bendi. Bk. M. Kaser, *ibid*

nudaki önerilerini incelemesi ve kendisinin öneriler getirmesi öngörülmektedir¹³⁴. Yürütme Komitesi, ayrıca, üye Devletler arasında mal ve hizmetlerin değişimi (mübadelesi) ile bilimsel ve teknik işbirliğinin hangi doğrultularda yapılacağını saptama ve kararlar alma yetkisine sahiptir¹³⁵.

Yürütme Komitesi'nin, bu çok önemli ekonomik görevleri yanında, Sekreterliği ve sürekli komisyonları yönetme, sürekli komisyonların çalışma konularını saptama ve bu komisyonların statülerini kabul etme yetkisi de vardır¹³⁶. Ayrıca, Sekreterlikçe hazırlanan bütçeyi ve yıllık çalışma raporunu kabul eder¹³⁷. Bütün bunların yanında, Yürütme Komitesi, görevinin yerine getirilmesi için gerekli göreceği organları kurma yetkisine de sahiptir¹⁴¹.

Yürütme Komitesi'ne, ulusal ekonomik planların koordinasyonunda, Ekonomik Planlarla İlgili Genel Sorunlar Bürosu yardım etmektedir. Bu Büro da, 1962 Statü değişikliği ile kurulmuştur¹⁴². Her üye Devlet Büroda Planlama Dairesi başkan yardımcısı tarafından temsil edilir¹⁴³.

Büro'nun en önemli görevi, sosyalist işbölümü ilkeleri çerçevesinde, üye Devletlerin kalkınma planlarının koordinasyonu konusunda, Yürütme Komitesi'ne ve sürekli komisyonlara önerilerde bulunmaktır¹⁴⁴. Ayrıca, üye Devletler arasındaki ekonomik bağların kuvvetlenmesi ve geliştirilmesi konularında öneriler hazırlamak da görevleri arasındadır¹⁴⁵. Bütün bunlar, Büro'nun, planların koordinasyonu ve uygulanmasında en önemli rolü oynayan bir çalışma organı olduğunu ortaya açıkça koymaktadır.

C. Sürekli Komisyonlar

Sürekli komisyonlar, Konsey Oturumu kararı ile, üye Devletler arasındaki ekonomik ilişkileri daha üst bir düzeye ulaştırmak ve bazı dallarda,

¹³⁴ Madde 7, fıkra 4, (c) bendi. Bk. *İbid*

¹³⁵ Madde 7, fıkra 4, (d) bendi. Bk. *İbid*, s. 240

¹³⁶ Madde 7, fıkra 4, (e) bendi. Bk. *İbid*

¹³⁷ Madde 7, fıkra 4, (f) bendi. Bk. *İbid*

¹³⁸ Madde 7, fıkra 4, (h) bendi. Bk. *İbid*

¹³⁹ Madde 7, fıkra 3. Bk. *ibid*, s. 239

¹⁴⁰ Aynı madde. Bk. *ibid*

¹⁴¹ Madde 7, fıkra 5. Bk. *ibid*, s. 240

¹⁴² Madde 7, fıkra 1. Bk. *ibid*, s. 239

¹⁴³ Bk. J. Caillot, *op.cit*, s. 59

¹⁴⁴ J. Caillot, *ibid*, s. 61

¹⁴⁵ J. Caillot, *ibid*, s. 62

ekonomik, bilimsel ve teknik çok-taraflı işbirliğini düzenlemek amacı ile kurulmuşlardır¹⁴⁶. Üye her Devlet Komisyonlara temsilcilerini atamaktadır¹⁴⁷. Bu temsilcilerin, genellikle üye Devletlerin o konuda görevli bakan veya bakan yardımcıları oldukları görülmektedir¹⁴⁸. Bu temsilcilerin yanında birçok teknik eleman da bulunmaktadır.

Sürekli komisyonlar tek bir ülkede bulunmamaktadırlar; çeşitli ülkelere dağılmışlardır. Her komisyonunun başkanı, o komisyonun merkezinin (*siège; seat*) bulunduğu ülke Devletinin temsilci heyeti başkanıdır¹⁴⁹. Komisyonlar, yılda en az iki defa veya daha çok toplanmaktadırlar¹⁵⁰. 1962 Statü değişikliğine kadar, her komisyonun özel sekreterliği vardı¹⁵¹. Bu tarihten sonra, bütün komisyonların sekreterlik görevleri, COMECON Sekreterliğinin ilgili bölümleri tarafından görülmektedir¹⁵².

Komisyonlar, başlıca kendi dallarında işbirliğini sağlama ile görevli oldukları gibi, ayrıca, Statünün veya Konsey Oturumu ve Yürütme Komitesi'nin kendilerine yükleyecekleri başka görevleri de yerine getirmekle yükümlüdürler¹⁵³. Bunları yapabilmeleri için, yetki alanları çerçevesinde, gerek kararlar alma ve tavsiyelerde bulunma, gerekse Konsey Oturumu ile Yürütme Komitesi'ne öneriler sunma yetkileri kendilerine tanınmıştır¹⁵⁴. Fakat, bu komisyonların, önemli konularda, genellikle karar almak veya tavsiyede bulunmak yerine, Konsey Oturumu ile Yürütme Komitesi'ne öneriler sunmayı üstün tuttıkları göze çarpmaktadır¹⁵⁵. Zaten, bütün komisyonlar, yıllık çalışmalarını bir raporla, 1962 ye kadar Üye Devletler Temsilciler Konferansı'na bildirmekle yükümlü tutuldukları gibi¹⁵⁶, bu tarihten sonra da, Yürütme Komitesi'ne bildirmekle yükümlüdürler¹⁵⁷. Komisyonların yetkileri arasında gerekli gördükleri konularda, yardımcı organlar kurma, bilimsel ve teknik konferans ve toplantılar düzenleme yetkileri de yer almaktadır¹⁵⁸.

¹⁴⁶ Madde 8, fıkra 1. U.N., *Treaty Series*, s. 274 (ing), s. 275 (fr)

¹⁴⁷ Madde 8, fıkra 2. Bk. *ibid*

¹⁴⁸ J. Caillot, *op.cit.*, s. 65; R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 670

¹⁴⁹ Bk. J. Caillot, *op. cit.*, s. 65

¹⁵⁰ J. Caillot, *ibid*, s. 66

¹⁵¹ U.N., *Treaty Series*, s. 276 (ing), s. 277 (fr)

¹⁵² Madde 8, fıkra 7. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 241

¹⁵³ Madde 8, fıkra 4. Bk. M. Kaser, *ibid*, s. 240

¹⁵⁴ Madde 8, fıkra 3. Bk. M. Kaser, *ibid*

¹⁵⁵ J. Caillot, *op.cit.*, s. 70-72

¹⁵⁶ Madde 8, fıkra 4. U.N., *Treaty Series*, s. 274 (ing), s. 275 (fr)

¹⁵⁷ Madde 8, fıkra 4. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 241. Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 70

¹⁵⁸ Madde 8, fıkra 6, Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 241

Bugün var olan sürekli komisyonlar şu dallarda çalışmaktadırlar: Elektrik enerjisi, makina, tarım, maden endüstrisi (metallurji), petrol ve gaz, kimya endüstrisi, kömür, dış ticaret, ekonomik sorunlar, taşıma (transport), yapı, nükleer enerji, bilimsel ve teknik araştırmalar koordinasyonu, *standardisation*, istatistik, malî ve parasal sorunlar, hafif endüstri, besin maddeleri endüstrisi, elektronik ve radyo, yer bilimi (jeoloji)¹⁵⁹.

D. Sekreterlik

COMECON'un Sekreterliği, sekreter, yardımcıları ve öteki personelden oluşmaktadır¹⁶⁰. 1962 Statü değişikliğine kadar, sekreter ve yardımcılarının Konsey Oturumu'nca atanmasına karşılık¹⁶¹, bu tarihten sonra, yardımcılarını atama yetkisi Yürütme Komitesi'ne tanınmıştır¹⁶².

Sekreterlik 23 bölümden kurulmaktadır: Her sürekli komisyon için bir bölüm, ayrıca, Ekonomik Planlarla İlgili Sorunlar Bürosu'nun sekreterliğini yapan, bir Genel Ekonomik Çalışmalar bölümü, bir de Ekonomik, Bilimsel ve Teknik Enformasyon bölümü vardır¹⁶³. Bölüm şefleri, komisyonların kabülü üzerine, Yürütme Komitesi'nce atanırken bölümlerin öteki memurlarını sekreter atamaktadır¹⁶⁴.

Sekreter, kuruluşun bütün öteki kuruluşlar ve Devletlerde resmi temsilcisidir; yardımcılarını ve kuruluşun öteki memurlarını kendini temsil etmeğe yetkili kılabilir¹⁶⁵. Ayrıca, sekreter ve yardımcılarını, kuruluşun bütün organlarının oturumlarında bulunabilirler¹⁶⁶.

Kuruluşun merkezi Moskova'dadır¹⁶⁷. Sekreter, yardımcılarını ve Sekreterlik personeli, görevlerinin yerine getirilmesinde, uluslararası memur statüsünden yararlanırlar¹⁶⁸.

Sekreterliğin görevinin ve rolünün değerine gelince, önceleri genellikle düzenleme (*organisation*) sorunlarıyla uğraşan bu organ, 1962 den

¹⁵⁹ Bk. R. Szawłowski, *loc.cit.*, s. 689-690. 1963 deki komisyonların bu sayısının daha sonraki yıllarda değişmediği göze çarpmaktadır. Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 64

¹⁶⁰ Madde 9, fıkra 1. U.N., *Treaty Series*, s. 276 (ing), s. 277 (fr)

¹⁶¹ Madde 9, fıkra 1. Bk. *ibid*

¹⁶² Metin için Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 241

¹⁶³ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 74

¹⁶⁴ J. Caillot, *ibid*

¹⁶⁵ Madde 9, fıkra 1, Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 276 (ing), s. 277 (fr)

¹⁶⁶ Aynı madde. Bk. *ibid*

¹⁶⁷ Madde 9, fıkra 4. Bk. *ibid*, s. 278 (ing), s. 279 (fr)

¹⁶⁸ Madde 9, fıkra 3. Bk. *ibid*

beri, bir yürütme ve yönetim organı niteliğini taşır görünmektedir¹⁶⁹. Belli başlı görevleri şunlardır: kuruluş organlarının oturum ve toplantılarını düzenlemek ve malzeme hazırlamak; ekonomik incelemeler yapmak ve haberler yayınlamak; kuruluşun ilgili organlarına sunulmak üzere, kendi görüşlerini öneriler haline getirmek; organların karar ve tavsiyeleri üzerine, sürekli komisyonlarla birlikte, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği sorunlarıyla ilgili çok-taraflı anlaşma tasarıları hazırlamak; karar ve tavsiyelerin yerine getirilmesini sağlamak ve denetlemek¹⁷⁰. Bütün bunların yanında, Sekreterlik, kuruluş Statüsünün, kuruluşun organlarınca kabul edilmiş karar ve tavsiyeleri ile, kendi iç statüsünün kendisine yükleyeceği öteki görevleri yerine getirmekle yükümlüdür¹⁷¹.

III. Kesim. Hukuksal İşlemler (Tasarruflar)

II inci Kesimde amaç ve organlarını incelediğimiz COMECON, bu amaçlara, bu organlarca hangi hukuksal araçlar kullanmak suretiyle ulaşabilmektedir?

1959 Statüsü bu araçlar konusunda, sadece, karar ve tavsiyelerden söz etmektedir¹⁷². Fakat kuruluşun, ekonomik işbirliği ve planların koordinasyonunu kapsayan bu genişlikteki amaçlarına, sadece kurumsal işlemler aracılığı ile erişebilmesi çok güçtür; bu yüzden üye Devletlerin, bu karar ve tavsiyelerin genel çerçevesi içinde, aralarında birçok anlaşmalar yapması gerekmektedir. Bütün bunların yanında, kuruluşun varlığını sürdürabilmesi veya amaçlarına erişebilmesi için, öteki uluslararası hukuk kişileriyle anlaşmalar yaptığı görülmektedir. Durum böyle olunca, bu kesimde, önce, kuruluşun karar ve tavsiyelerini, sonra da, COMECON çerçevesinde üye Devletlerin aralarında yaptıkları anlaşmalarla kuruluşun yaptığı anlaşmaları inceleyeceğiz.

I. Karar ve Tavsiyeler

A. Kararlar

Kararlar uyulması zorunlu işlemlerdir. Karar metninde aksi belirtilmemiş ise, oturum tutanağının imzalandığı günden başlayarak, kararlar yürürlüğe girerler¹⁷³.

¹⁶⁹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 72-73

¹⁷⁰ Madde 9, fıkra 2, (a),(b),(c),(d),(e) bendleri. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 241-242

¹⁷¹ Madde 9, fıkra 2, (f) bendi. Bk. M. Kaser, *ibid*, s. 242

¹⁷² Madde 4, U.N., *Treaty Series*, s. 268-270 (ing), s. 269-271 (fr)

¹⁷³ Madde 4, fıkra 2, U.N., *Treaty Series*, s. *ibid*

Konsej Oturumu¹⁷⁴, Yürütme Komitesi¹⁷⁵, sürekli komisyonlar¹⁷⁶ ve Ekonomik Planlarla ilgili Genel Sorunlar Bürosu¹⁷⁷, kendi yetkileri çerçevesinde-Statüye aykırı düşmemek şartıyla-karar alabilme yetkisine sahiptirler.

Kararlar, düzen (*organisation*) ve usule (*procédure*) ilişkin sorunlarla ilgili konularda alınmaktadır¹⁷⁸. Bunlar, niteliklerine göre, iki guruba ayrılabilir: Genel nitelikte kararlar; özel nitelikte kararlar¹⁷⁹. Genel nitelikte kararlar, yeni organlar kurmak, usule ilişkin yönetmelikler, malî ve bütçe ile ilgili yönetmelikler, idarî yönetmelikler hazırlamak gibi, özellikle bir uluslararası kuruluşun iç hukukunu meydana getiren, konuları kapsamaktadır¹⁸⁰. Özel nitelikteki kararlar ise, örneğin, üye Devletlerin bütçeye katılma paylarının saptanması, üye olmayan Devletlerin kuruluşun çalışmalarına katılmalarının kabulü gibi konularla ilgili olarak alınmaktadır¹⁸¹. COMECON'a bir üye de Statünün 2 inci maddesinin 2 inci fıkrası uyarınca, Konsey Oturumu'nun kararı ile alınmaktadır¹⁸².

B. Tavsiyeler

Tavsiyeler, bilindiği gibi genel olarak bağlayıcı bir güce sahip değildirler. Nitekim, bir yandan, Statünün 4 üncü madde 1 inci fıkrasında, tavsiyelerin üye Devletlere «incelenmek üzere» (*pour examen*) gönderileceğinden söz edilmesi, öte yandan da, aynı madde ve fıkranın 2 inci paragrafında «üye ülkeler tarafından kabul edilen tavsiyeler bu ülkelerin hükümetlerinin veya yetkili organlarının kararı ile kendi yasalarına uygun olarak (*conformément à leur législation; in conformity with their laws*) uygulanır» denilmesi, bu genel tanımla doğrular görünmektedir¹⁸³. Fakat, yine Statüde, 2 inci madde 4 üncü fıkra (a) bendinde, «üye ülkeler Konsey organlarının kabul edecekleri tavsiyeleri uygulamaya koydurtmayı yükümlenirler» (*Les Pays membres du Conseil conviennent: a) De faire appliquer les recommandations des organes du Conseil qu'ils auront adoptées; The mem-*

¹⁷⁴ Madde 6, fıkra 1. *ibid*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)

¹⁷⁵ Yeni madde 7, fıkra 3. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239

¹⁷⁶ Madde 8, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 274 (ing), s. 275 (fr)

¹⁷⁷ Bk. K. Skubiszewski, *loc. cit.*, s. 560 ve No. 32

¹⁷⁸ Madde 4, fıkra 2. U.N., *Treaty Series*, s. 268 (ing) s. 269 (fr)

¹⁷⁹ Bu konuda Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 561

¹⁸⁰ Bk. K. Skubiszewski, *ibid*, s. 561-562

¹⁸¹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 88

¹⁸² Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr)

¹⁸³ U.N., *Treaty Series*, s. 268 (ing), s. 269 (fr)

ber countries of the Council agree: a) To ensure implementation of the recommendations, accepted by them, of organs of the Council...» denilmektedir¹⁸⁴. Bu ikinci hüküm karşısında, bazı Batılı yazarlar, tavsiyelerin oylamaya katılan Devletler için bağlayıcı nitelikte olduklarını ileri sürmüşlerdir¹⁸⁵. Buna karşılık, sosyalist ülkelerin yazarları, tavsiyelerin *per se* bağlayıcı bir nitelikleri olmadığını, Statünün 4 üncü madde 1 inci fıkra 2 inci paragrafında belirtildiği gibi, ancak üye Devletin daha sonra aldığı bir kararı ile bağlayıcı bir nitelik kazandıkları görüşünü savunmaktadırlar¹⁸⁶.

Bu durumda, ortaya çıkan sorun, Konsey üyesi bir Devletin, bir tavsiyenin oylanmasına katılmış olması yüzünden, bu tavsiyenin onu bağlayıp bağlamayacağıdır. Bunu anlayabilmek için ilk yapılması gereken, Statünün 2 inci madde 4 üncü fıkra (a) bendinin bu anlama gelip gelmediğini araştırmak olacaktır. Gerçekten, bu maddenin anlaşılması güç görünmektedir. Zira, üye ülkelerin kendileri tarafından kabul edilen tavsiyelerin uygulamaya konulmasını sağlamağa söz vermesi belirtilirken, «kendileri tarafından kabul edilmiş» (*qu'ils auront adoptées; accepted by them*) sözünden ne anlaşılması gerektiği açıkça belli olmamaktadır. Bundan, üye Devletin, Konsey'in herhangi bir organının oylamasına katıldığı haller mi, yoksa, Konsey organının tavsiyesini bildirdikten sonra, 4 üncü madde 1 inci fıkra uyarınca, üye Devletin bu tavsiyeyi kendi yasaları çerçevesinde uygulamaya koymak üzere kabul etmesi halleri mi kastedilmektedir? Konsey'in ve Devletlerin bugüne kadar olan uygulamaları, ikinci hallerin kastedildiği yolundadır¹⁸⁷. Ayrıca, bazı resmi belgeler bu görüşü doğrular görünmektedir. Nitekim, Konsey Oturumu statüsünün 25 inci maddesi tavsiyelerin, üye Devletlere, incelemek üzere gönderildiğini belirtmektedir¹⁸⁸. Yine, 1962 de kabul edilen «COMECON Üye Ülkeler Mekanik Endüstrisinde Uluslararası Uzmanlaşma ve Üretimde İşbirliği İlkeleri» metninde, tavsiyelerin, üye Devletlerce kendi yasaları çerçevesinde kabulünden son-

¹⁸⁴ *Ibid*, s. 266 (ing), s. 267 (fr)

¹⁸⁵ Örneğin; I. Agoston, *Le Marché Commun Communiste-Principes et Pratique du COMECON*, Genève, 1964, s. 55; H.O. Brätigan, «Die Wirtschaftshilfe Zusammenarbeit der Ostblockstaaten im Rat für Gegenseitige Wirtschaftshilfe», *Zeitschrift für Ausländisches Öffentliches Recht und Völkerrecht*, Bad. 21, s. 710. Aktaran J. Caillot, *op.cit.*, s. 91

¹⁸⁶ Örneğin, K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 564-565. Bu görüşü savunan öteki sosyalist yazarlar için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 91-92

¹⁸⁷ Örneğin, K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 564, No. 48 de, kısaca dahi olsa, uygulamanın bu yolda olduğunu bildirmektedir.

¹⁸⁸ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 92

ra, aralarında karşılıklı yükümler yaratan bir niteliğe büründüğü bildirilmektedir¹⁸⁹. Konsey oturumu statüsü ile sürekli komisyonlar örnek-statüsünde (*règlement-type*), tavsiyelerin, üye Devletlerce incelenmesinden ve bunların, iç hukuk düzenlerine göre, uygulamaya konulup konulmamasından söz edilmektedir¹⁹⁰.

Durum böyle olunca, 2 inci madde 4 üncü fıkra (a) bendinin daha genel bir anlam taşıdığı ortadadır. Bu madde ile, taraflar, Konsey çerçevesinde alınacak tavsiyelerin, uygulamaya konulacağını, iyi niyetle (*bonne foi*) söz verir olsalar gerektir.

Sonuç olarak, COMECON çerçevesinde de tavsiyeler, genel olarak tavsiye kavramından anlaşıldığı gibi, bağlayıcı olmayan uluslararası işlemlerdir. Fakat, COMECON'un tavsiyelerinin, bir takım kural-dışılıklar bir yana bırakılırsa, genel tavsiye kavramıyla karşılaştırıldığı zaman, bazı özellikleri de görülmüyor değildir. Örneğin, yukarıda değindiğimiz birçok belgede belirtildiği gibi, alınan tavsiyelerin hükümetler veya yetkili öteki ulusal organlarca incelenmek zorunda oluşlarıdır. Bu inceleme zorunluluğunun olağan sonucu olarak, üye Devletlerin, tavsiyenin uygulanması konusunda nasıl davrandıklarını, bu tavsiyenin imzalandığı oturum tarihinden başlayarak 60 gün içinde Konsey Sekreterliğine bildirmeleri öngörülmektedir¹⁹¹.

Konsey Oturumu¹⁹², Yürütme Komitesi¹⁹³ ve sürekli komisyonlar¹⁹⁴, kendi yetki alanları içinde-Statüye aykırı düşmemek şartıyla-tavsiyelerde bulunabilirler.

Tavsiyelerin konularına gelince, Statü, bunların ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği sorunlarına ilişkin olacağını öngörmektedir¹⁹⁵. Böylece, tavsiyeler, bütün temel sorunları kapsamaktadır; COMECON çerçevesinde,

¹⁸⁹ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 92-93

¹⁹⁰ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 93

¹⁹¹ Bu yüküm genel şekliyle Statünün 2 inci maddesinin 4 üncü fıkrasının (d) bendinde bulunmaktadır. Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 266 (ing), s. 267 (fr). Ayrıca, bu yüküm, Konsey Oturumu, Yürütme Komitesi ve sürekli komisyonların statülerinde tekrarlanmıştır: Konsey Oturumu statüsü, 25 inci madde; Yürütme Komitesi statüsü, 23 üncü madde; sürekli komisyonlar örnek-statüsü, 33 üncü madde. Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 565-566

¹⁹² Madde 6, fıkra 1. U.N., *Treaty Series*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)

¹⁹³ 1962 değişikliğinden sonra madde 7, fıkra 3. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 239

¹⁹⁴ Statü, madde 8, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 274 (ing), s. 275 (fr)

¹⁹⁵ Madde 4, fıkra 1. *ibid*, s. 268 (ing), s. 269 (fr)

bütün üye Devletlerin ekonomik kalkınma sorunları, bilimsel ve teknik alanlarda gelişmeleri ve işbirliği tavsiyeler aracılığıyla bir çözüme bağlanmaktadır¹⁹⁶.

Sonuç olarak, tavsiyeler, COMECON çerçevesinde üye Devletler arasında, işbirliğinin gelişmesinde en önemli araç olmaktadır. Fakat, bu araçlar arasında, her ne kadar kararların hukuksal bağlayıcılığı ile tavsiyelerin bazı hukuksal veya siyasal zorlama gücüne sahip değilse bile, önerileri (*propositions*) gözden uzak tutmamak gerekir. Öneriler, alt organların üst organlara sunduğu görüşlerdir. Örneğin, sürekli komisyonlar¹⁹⁷, Sekreterlik¹⁹⁸, Ekonomik Planlarla İlgili Genel Sorunlar Bürosu¹⁹⁹, üst organlara, kuruluşun amaçları ile ilgili çeşitli önerilerde bulunabilme yetkisine sahiptirler. Bunun gibi, Yürütme Komitesi'nin Konsey Oturumu'na öneriler sunabilmesi de, 1962 Statü değişikliğinde öngörülmüştür²⁰⁰.

C. Karar Ve Tavsiyeleri Oylama Usulü

COMECON'da karar ve tavsiyeler, ilgili üye Devletlerin oy birliği ile alınmaktadır²⁰¹. Buradaki «ilgili üye Devlet» (*Etat intéressé*) teriminden de anlaşıldığı gibi, üye her Devletin, herhangi bir sorun üzerinde ilgisini bildirerek oylamaya katılmak veya ilgilenmediğini belirterek oylamaya katılmamak, dolayısıyla da alınan bu karar veya tavsiyelerin kendisine uygulanmasını önleyebilme hakkı vardır²⁰². Bununla birlikte, alınan bir karar veya tavsiyeye bunların oylanmasında bulunmayan bir üye Devlet, sonradan katılabilmektedir²⁰³.

Böylece, COMECON'da genel ilke oy birliği ilkesidir; ancak, üye Devletlere ilgilerini bildirme hakkı tanınmak suretiyle, bu Devletlerin kendilerini ilgilendirmeyen konularda kuruluşun öteki üyeleri arasındaki bağların gelişmesini önlemesine de meydan verilmemiş olmaktadır.

¹⁹⁶ Aynı görüşte K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 563-564

¹⁹⁷ Statü, madde 8, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 274 (ing), s. 275 (fr)

¹⁹⁸ 1962 değişikliğinden sonra Statü, madde 9, fıkra 2, (c) bendi. Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 242

¹⁹⁹ 1962 değişikliğinden sonra Statü, madde 7, fıkra 4, (c) bendi. Bk. M. Kaser, *ibid*, s. 239

²⁰⁰ Madde 7, fıkra 3, M. Kaser, *ibid*.

²⁰¹ Statü, madde 4, fıkra 3. U.N., *Treaty Series*, s. 268 (ing), s. 269 (fr)

²⁰² *Ibid*, s. 268-270 (ing), s. 269-271 (fr)

²⁰³ *Ibid*, s. 270 (ing), s. 271 (fr)

Bu durumda, özellikle uygulamada değeri büyük olan, şu sorun ortaya çıkmaktadır: Bir üye Devlet ilgisini açıkça (*exprès*) bildirmek zorunda mıdır, yoksa, açıkça söylemeden de bu ilgisini belirtebilir mi? Statünün Fransızca metninde «*déclarer*,» İngilizce metninde de «*to state*» terimleri kullanılmak suretiyle, gerek ilgili gerekse ilgisiz olduğunu bildirme işlemlerinin açıkça yapılması gerektiği anlaşılmaktadır²⁰⁴. Dolayısıyla, bir üye Devletin oturuma veya oylamaya katılmaması, o Devletin, açıkça belirtmeden, ilgisiz olduğunu bildirdiği anlamını taşımayacaktır. Ayrıca, Statüde bu durum belirtilmemiş olmasına rağmen Konsey, Oturumu statüsünün 20 inci maddesi, Yürütme Komitesi statüsünün 18 inci maddesi ve sürekli komisyonlar örnek-statüsünün 28 inci maddesi, COMECON çerçevesinde alınan karar ve tavsiyelerin geçerli olabilmesi için, bütün üye Devletlerin oturumda hazır bulunmasını öngörmektedir²⁰⁵.

Bu durumda, ortaya çıkan sorun, Arnavutluk'un, 1961 den beri kuruluşunun oturumlarına katılmamış olması ve ilgilenmediğini de açıkça bildirmemesi sonucu, o tarihten beri alınan karar ve tavsiyelerin hukuk açısından geçerli sayılıp sayılmayacağıdır. Nitekim, Arnavutluk, katılmadığı karar ve tavsiyelerin hukukça geçerli olmayacağını ileri sürmüştür. Fakat, uygulamada öteki üye Devletler, çeşitli karar ve tavsiyeler alarak, bunların hukuksal değerlerini tanımaktadırlar. Sosyalist yazarlardan K. Skubiszewski, bu durumu, Haziran 1962 de Konsey Oturumu'nun kabul ettiği, hukuksal işlemlerin üye Devletlerin kuruluştaki temsil edilenlerinin tümünün rızası ile alınması halinde geçerli olacakları ve üye Devletlerden bazılarının yokluğunun bu geçerliliği zedelemeyeceği ilkesinin varlığı ile açıklamaktadır²⁰⁶. Bu görüş, her ne kadar uygulamadaki durumu hukuksal bir belgeye dayandırıyor olsa da, hukukun bu olması gerektiği kanıtını da tek başına doğrulamağa yetmemektedir. Ancak, öteki örnek-olaylarla bu yolda bir yapılagelişin (teamülün) gelişmekte olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim, 1950 de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin, Sovyetler Birliği'nin Konsey'in oturumlarını boykot ettiği bir dönemde, Kore'ye asker gönderme konusunda aldığı karar-Sovyetler Birliği bu olayda, COMECON'daki tutumunun tersine, bunu hukuksal açıdan geçersiz gördüğünü bildirmiş ise de-Güvenlik Konseyi sürekli üyelerinin oy birliği aranan bir oylamada, bu Devletlerden birinin oylamaya katılmaması halinde,

²⁰⁴ *Ibid*, Aynı görüş için Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 574

²⁰⁵ J. Caillot, *op.cit.*, s. 85

²⁰⁶ K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 574. Bu ilkenin varlığından, Skubiszewski gibi, başka yazarlar da emin değillerdir. Zira, bu ilkeye hiçbir resmi belgede rastlanmamaktadır. Bu konuda Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 86

diğerlerinin oy birliğinin hukuksal işlemin geçerli olması için yeterli olduğu yolunda kanıt sayılmıştır²⁰⁷. Yine, İkinci Dünya Savaşından sonra, Berlin'i yönetmekle görevli Dörtlü Komisyon'un (*Commission Quadripartie*) Aralık 1948 de, Sovyetler Birliği tarafından boykotundan sonra, Müttefik kuvvetler komutanları, ilerideki sorunların çözümünde alacakları kararların geçerli olacağını bildirmek ve bu yolda uygulamada bulunmak suretiyle, böyle bir yapılaşmanın (teamül) olabileceğini kanıtlayan başka bir örnek-olay vermişlerdir²⁰⁸. Bu uygulamalar, uluslararası kuruluşların varlıklarının süregitmesine istekli olan üye Devletlerin, aralarında işbirliğini daha ileri götürebilmelerinde, bir tek üye Devletin, iyi niyetten uzak bir şekilde, bunu önlemesine imkan vermemek suretiyle, kurumsal planda da en savunulur çözüm yolu olarak görünmektedir.

II. Andlaşmalar

Andlaşmaları ikiye ayırmak mümkündür: Konsey çerçevesinde, yani kuruluşun amaç ve ilkelerine uygun olarak, üye Devletler arasında yapılan andlaşmalar; Konsey'in taraflardan biri olarak yaptığı andlaşmalar.

A. Konsey Çerçevesinde Üye Devletler Arasında Yapılan Andlaşmalar

Kuruluşa üye Devletler, kuruluşun amaçları çerçevesinde, aralarındaki ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliğini daha da ileriye götürmek, ticari ilişkilerini planların koordinasyonu ve Uluslararası Sosyalist İşbölümü ilkelerine uygun bir biçimde yürütebilmek için andlaşmalar yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Bu andlaşmaların yapılmasının uygun görülerek hazırlanması, çeşitli şekillerde olabilmektedir. Bazen, üye Devletler, kuruluşun tavsiyelerini uygulamaya koymak için-örneğin, ikili ticari andlaşmalar gibi-aralarında andlaşmalar yapmaktadırlar²⁰⁹. Bazen de, andlaşma tasarıları, kuruluş organlarınınca, karar ve tavsiyelere göre hazırlanmakta ve üye Devletlere sunulmaktadır. Nitekim, 1962 de değiştirilen Statünün 9 uncu maddesinin 2 inci fıkra (d) bendi²¹⁰, Sekreterliğe, sürekli komisyonlarla birlikte, ekonomik, bilimsel ve teknik işbirliği ile ilgili çok-tarafli andlaşma tasarıları hazırlama görevini de yüklemektedir.

²⁰⁷ Bu konuda Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 86-87

²⁰⁸ Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 87

²⁰⁹ Caillot, *ibid*, s. 102

²¹⁰ Bk. M. Kaser, *op.cit.*, s. 242. 1959 Statüsünde bu, madde 9, fıkra 2, (c) bendidir.

Bütün bunların yanında, bazı yazarlar, kuruluşun tavsiyelerinin üye Devletlerce kabulüne de andlaşma niteliği tanımaktadırlar. Bouguslavski, Kemper ve Kirsten gibi bazı sosyalist ülke yazarları tavsiyelerin, Konsey'in organlarınca kabul edilişleriyle, üye Devletlerin oy birliğini kazanmış olduklarından, bir andlaşma niteliğinde olacaklarını ileri sürmüşlerdir²¹¹. Bu görüşe Usenko, adı geçen yazarların, bir uluslararası kuruluşun iradesinin oluşumu (*formation de la volonté*) ile bir andlaşmada Devletlerin iradelerinin uyuşmasını karıştırdıklarını öne sürerek karşı çıkmaktadır²¹². J. Caillot'ya göre, adı geçen yazarlar, Usenko'nun bu iddiasını kabul eder görünmektedirler²¹³. Buna karşılık, Usenko ve Morozov, tavsiyelerin, üye Devletlerce kabul edilerek, kendi yasaları uyarınca uygulamaya konulmalarıyla andlaşma niteliğine büründüğünü ileri sürmektedirler²¹⁴. Fakat, bu iddia da, bütün sosyalist yazarlarca kabul edilmiş görünmemektedir; böyle bir görüşün tavsiyelerin hukuksal niteliğini değiştirmekte olduğu belirtilmektedir²¹⁵. Nitekim, bazı yazarlar, tavsiyelerin, üye Devletlerce kabulünden sonraki hukuksal niteliklerinin, bu tavsiyeleri tek-tarafli bir işlem (*acte unilatéral*) olarak açıklayan bir görüşün de ileri sürülebileceğini kabul etmektedirler²¹⁶.

Bütün bu tartışmaların sonucu, tavsiyelerin, üye Devletlerce kabulü ile uygulamaya konmuş olan «Uluslararası Sosyalist İşbölümü Ana İlkeleri», «COMECON Üye Ülkeler Dış Ticaret Girişimleri Arasında Mal Teslimi Genel Şartları» gibi, ekonomik işbirliği ve planların koordinasyonunun sağlanmasında çok önemli olan belgelere hangi hukuksal değerlerin tanınabileceğini gösterecektir²¹⁷. Fakat, bugüne kadar bu çeşit belgelere, üye Devletlerce kendi yasaları uyarınca kabul edilmeleriyle, genel bağlayıcı bir nitelik tanındığından²¹⁸ uygulamada herhangi bir anlaşmazlık çıkmamıştır.

Stricto sensu andlaşmalara gelince, bunlar, ikili veya çok-tarafli olmak üzere, çeşitli konularda akdedilmektedirler. Özellikle uzmanlaşma ku-

²¹¹ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 94

²¹² Bk. J. Caillot, *ibid*

²¹³ Bk. *ibid*, s. 94-95

²¹⁴ Bk. J. Caillot, *ibid*; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 567-568

²¹⁵ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 95

²¹⁶ K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 568

²¹⁷ Nitekim, bu belgelere atfedilen çeşitli hukuksal sonuçlar ve açıklamalar için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 96-99; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 568-571

²¹⁸ K. Skubiszewski, *ibid*, s. 567; J. Caillot, *op.cit.*, s. 99

rumları kurmakta²¹⁹, ortak yatırımlar yapmakta²²⁰, uzun süreli ticari ilişkiler düzenlemekte²²¹ andlaşmalara baş vurulmaktadır.

B. Konsey'in Yaptığı Andlaşmalar

Konsey'in yetkileri arasında, kendi yetki alanına giren sorunlara ilişkin olarak, kendi başına andlaşmalar akdetmek yetkisi de vardır. Bu andlaşmalar gerek Devletlerle gerekse öteki uluslararası kuruluşlarla yapılabilmektedir.

1. Devletlerle Andlaşmalar

Bunlar da COMECON'a üye olan ya da olmayan Devletlerle yapılan andlaşmalar olmak üzere ikiye ayrılabilir.

(a) Üye Devletlerle Andlaşmalar

Konsey, üye Devletlerle, kuruluşun merkezine ilişkin andlaşmalar akdetmektedir. Örneğin, 7 Aralık 1961 de, COMECON, Sovyetler Birliği ile kuruluş kurumlarının Sovyetler Birliği'nde merkez edinmeleriyle ilgili bir andlaşma imzalamıştır²²². Yine, COMECON ile Polonya arasında bu çeşit bir andlaşma 22 Şubat 1963 de imzalanmıştır²²³. Kuruluş, Bulgaris-

²¹⁹ Örneğin, 26 Mart 1956 da Nükleer Araştırmalar Birleşmiş Enstitüsü, 25 Nisan 1962 de Birleşmiş Elektrik Enerjisi Sistemleri Merkezi, 21 Aralık 1963 de Yük Vagonları Ortak Parkı, 22 Ekim 1963 de Uluslararası Ekonomik İşbirliği Bankası gibi. Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 555-556

²²⁰ Örneğin, 22 Haziran 1957 de Polonya ile Çekoslovakya arasında «Polonya'da Kükürt Çıkartılmasının ve Üretimini Gelişmesi için İşbirliği Andlaşması», 17 Mayıs 1958 de «Kömür Çıkartılmasının Gelişmesine Katılma Andlaşması», 9 Ocak 1961 de «Polonya'da Bakır Madeni İşletmeleri Kurulması ve Bakır Üretimi için İşbirliği Andlaşması»; Polonya ile Demokratik Alman Cumhuriyeti arasında 17 Nisan 1957 de «Polonya'da Linyit Maden İşletmelerinin Kurulması için İşbirliği Andlaşması»; Romanya ile Macaristan arasında 1958 de Ocna Mures'de bir soda fabrikası tesisi için andlaşma; Sovyetler Birliği ile Macaristan arasında 15 Kasım 1962 de «Alüminyum Endüstrisinde İşbirliği Andlaşması»; Çekoslovakya ile Sovyetler Birliği arasında Ocak 1960 da «Sovyetler Birliği'nde Krivoi-Rog'da Demir Madenleri İşletmesi ile İlgili İşbirliği Andlaşması»; Polonya ile Sovyetler Birliği arasında 1963 de «Sovyetler Birliği'nde Potashlı Gübre Endüstrisinin Gelişmesi için Andlaşma» gibi. Çok-terafli yatırım andlaşmalarına da rastlanmaktadır: Örneğin, 1956 da Odun ve Selüloz Sürekli Komisyonu'nun kuruluşu gibi. Bu konularda Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 105-108

²²¹ Örneğin, uzun süreli ve ikili mal teslimi («*livraison des marchandises*») andlaşmaları gibi. Bu andlaşmalar, planların koordinasyonu ve uzmanlaşma sonucu gerekli olabileceği gibi, uzmanlaşma veya ortak yatırım konusu dışında kalan mallar için de yapılmaktadır. Bk. J. Caillot, *ibid.*, s. 108-110

²²² Bk. J. Caillot, *ibid.*, s. 114-115

²²³ Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 560

tan, Macaristan, Demokratik Alman Cumhuriyeti ve Çekoslovakya ile de bazı andlaşmalar imzalamıştır²²⁴.

(b) Üye Olmayan Devletlerle Andlaşmalar

Statünün 10 uncu maddesi çerçevesinde, Konsey, üye olmayan Devletlerle de, kuruluşun çalışmalarına katılmalarını düzenleyen andlaşmalar yapmaktadır. Bunların en önemlisi-şekil yönünden tam bir uluslararası andlaşma niteliği göstereni-daha önce de sözünü ettiğimiz Yugoslavya ile 17 Eylül 1964 de yapılan andlaşmadır²²⁵.

2. Uluslararası Kuruluşlarla Andlaşmalar

Statünün 11 inci maddesinden, COMECON'un öteki uluslararası kuruluşlarla ilişkiler kurabileceğini ve bu ilişkilerin şekil ve niteliğinin Konsey ile ilgili uluslararası kuruluşlarca belirleneceğini bildirmekle²²⁶, Konsey'e, öteki uluslararası kuruluşlarla andlaşmalar yapma yetkisini tanımış olduğu da çıkartılabilmektedir.

Konsey, birçok uluslararası kuruluşla ilişkiler kurmuş olmasına rağmen, bunların hepsiyle andlaşma imzalamamıştır²²⁷. Bugüne kadar andlaşma imzaladığı kuruluşların hepsi sosyalist uluslararası kuruluşlar olmuşlardır²²⁸.

IV. Kesim. COMECON'un Uluslararası Kişiliği

Burada COMECON'un uluslararası bir kişiliği olup olmadığını da görmek gerekmektedir. Bilindiği üzere, bir hukuk kişisi, o hukuka göre, hak ve yükümlere sahip kişi olarak tanımlanabileceğine göre, COMECON için sorun, kuruluşun üye Devletlerden ayrı bazı hak ve yükümleri var mı, onlardan ayrı olarak, sadece kendi adına, bazı işlemlerde bulunabilir mi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fakat, bütün bunlardan önce COMECON'a üye Devletlerin uluslararası kuruluşların hukuksal kişiliğini genel olarak tanıyıp tanımadıklarını, tanıyorlar ise, COMECON'u bu kategoride görüp görmediklerini bilmek, konuya uygulama açısından ayrı bir değer kazandıracaktır.

²²⁴ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 115

²²⁵ J. Caillot, *ibid*, s. 114

²²⁶ U.N., *Treaty Series*, s. 278 (ing) s. 279 (fr)

²²⁷ Bu konuda Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 115-118

²²⁸ Örneğin, 16 Ekim 1962 de COMECON ile Demiryolları İşbirliği Kuruluşu arasında Brno'da imzalanan protokol; 21 Aralık 1957 de Sosyalist Ülkeler Posta ve Telekomünikasyon İşbirliği Kuruluşu ile COMECON arasında, Moskova'da, imzalanan protokol. Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 118, 197

I. COMECON'un Uluslararası Kişiliğinin Kabulü

Uluslararası kuruluşların, uluslararası hukukun bir kişisi oldukları günümüzde çoğunlukla kabul edilmiş durumdadır²²⁹. Bu durum, yazarlarca çeşitli şekillerde açıklanmaya çalışılmaktadır. Bazı yazarlar bunu «yetki geçirimi» (*délégation des pouvoirs*) teorisi ile açıklarken, başka yazarlar, bu kuruluşların kurucu statülerini geniş şekilde yorumlayarak, bunlara, açıkça belirtmeden, bir takım yetkilerin tanınmış olduğunu ileri sürerek, uluslararası kuruluşların, uluslararası hukuk kişisi olduğunu savunmaktadırlar²³⁰. Bir üçüncü görüş ise, uluslararası kuruluşların, tıpkı Devletler gibi, özlerinin ayrılmaz bir parçası olan yetkileri bulunduğunu ileri sürerek, uluslararası kişiliklerinin varlığını açıklamaktadırlar²³¹.

Buna karşılık, yakın zamana kadar, klasik sosyalist doktrin, sadece Devleti uluslararası hukuk kişisi kabul ederek, uluslararası kuruluşlara, uluslararası hukuk kişiliği niteliğini tanımamıştır²³². Fakat, bir süreden beri, sosyalist doktrin de, uluslararası kuruluşlara, genel olarak, uluslararası kişilik tanımaktadır²³³. Bu gelişim sonucunda, Statüde söz edilmemesine rağmen, bugün, COMECON'a da, Batılı yazarlar gibi²³⁴, sosyalist yazarların çoğunluğu da uluslararası hukuk kişiliği tanımaktadırlar²³⁵.

Bütün bu yazarlar, haklı olarak, COMECON için olduğu gibi, genel olarak da, uluslararası kuruluşların bu kişiliklerinin amaç ve statüleri ile

²²⁹ Bk. M. Rama-Montaldo, «International Legal Personality and Implied Powers of International Organizations», *British Year Book of International Law*, 1970, s. 111-156; F. Seyersted, «International Personality of Intergovernmental Organizations: Do their capacities really depend upon their constitutions?», *Indian Journal of International Law*, 1964, s. 1-75; I. Seidl-Hohenveldern, «The Legal Personality of International and Supranational Organization», *Revue Egyptienne de Droit International*, 1965, s. 35-73

²³⁰ Bk. I. Seidl-Hohenveldern, *ibid*, s. 38-41

²³¹ F. Seyersted, *loc. cit.* Yine Bk. I. Seidl-Hohenveldern, *loc.cit.*, s. 41-44

²³² Bk. I. Seidl-Hohenveldern, *ibid*, s. 37; K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 557-558; J. Caillot, *op.cit.*, s. 122-124; Pinto, *op.cit.*, s. 413; M. Gönlübol, «Devletler Hukukunda Sovyet Görüşününün Anahatları», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 1961 (Eylül), Cilt XVI, No. 3, s. 84

²³³ Örneğin, G.I. Tunkin, *op.cit.*, s. 74. Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 123. Fakat, hala tersini savunan yazarlar bulunmaktadır: Örneğin, G. Moca, «Problèmes Actuels du Droit des Organisations Internationales», *Revue Roumaine d'Etudes Internationales*, 1970, No. 1 (7), s. 48-51

²³⁴ Örneğin, R. Pinto, *op.cit.*, s. 412-413; J. Caillot, *op.cit.*, s. 121-122

²³⁵ Örneğin, K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 556-560. Ayrıca, başka sosyalist yazarlar için Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 123-124

sınırlı olacağını belirtmektedirler²³⁶. COMECON için bu sınırların neler olduğunu, uluslararası kuruluşların kişiliğinin saptanmasında önem taşıyan unsurları inceleyerek görmeğe çalışacağız.

II. COMECON'un Uluslararası Kişiliğinin Unsurları

Bu unsurların, genel olarak en önemlilerinin, andlaşmalar yapmak, Devletlerle ve öteki uluslararası kuruluşlarla ilişkiler kurmak, kuruluş ve personelinin ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanması olduğu görülmektedir²³⁷.

A. Andlaşma Yapma Yetkisi

Uluslararası kuruluşlara andlaşma yapma yetkisi genel olarak tanınmış bulunmaktadır²³⁸. Bu yetkiden kastedilen, uluslararası kuruluşun, Devletlerin aralarında yapacağı andlaşmalarda, onlara yardım etmesi, zemin hazırlaması değil, fakat kendisinin taraflardan biri olarak ve eşitlik ilkesi çerçevesinde Devletler veya öteki uluslararası kuruluşlarla andlaşmalar akdetmesidir.

COMECON'a, III üncü Kesimde gördüğümüz gibi, bu yetki Statüce tanınmıştır. Nitekim, Statünün 10 uncu maddesi, üye olmayan Devletlerin Konsey'in çalışmalarına katılmasını öngörürken, bu katılma şartlarının, Konsey ile katılacak Devlet arasında belirleneceğini bildirmekle, Konsey'e andlaşmalar yapma yetkisini tanımış olmaktadır. Statünün 11 inci maddesi de, aynı şekilde, uluslararası kuruluşlarla andlaşmalar yapma yetkisini Konsey'e tanımıştır. Statünün 13 üncü maddesi, Konsey'in ve Konsey personelinin üye Devletlerde ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacağını öngörmektedir. Bu maddenin uygulamaya konulması ve Konsey'in uzmanlaşma kurumları ve bu gibi organlarının merkezlerinin belirlenmesi için, III üncü Kesimde gördüğümüz gibi, üye Devletlerle Konsey arasında andlaşmalar yapılmaktadır.

Bütün bu andlaşmalarda, Konsey'i, Genel Sekreter temsil etmektedir. Nitekim, Statünün 9 uncu madde 1 inci fıkrasında, Konsey'i, uluslararası kuruluşlara karşı Sekreterinin temsil edeceği açıkça bildirilmektedir²³⁹. Devletlerle yapılan andlaşmalarda ise, üye olmayan Devletlerle yapı-

²³⁶ Örneğin, K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 557. Ayrıca Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 123

²³⁷ Örneğin, Bk. I. Seidl-Hohenveldern, *loc.cit.*, s. 45-53

²³⁸ Sosyalist doktrin için Bk. örneğin, G.I. Tunkin, *op.cit.*, s. 73-75

²³⁹ U.N., *Treaty Series*, s. 276 (ing), s. 277 (fr)

lan andlaşmalar için, «Yürütme Komitesi'nin verdiği yetki üzerine», yine Sekreterin andlaşmaları imzalamakta olduğu, fakat, bunun Konsey Oturumu'nca onaylandığı görülmektedir²⁴⁰. Üye Devletlerle yapılan andlaşmalarda ise, Sekreterin, Konsey adına andlaşmayı imzaladığı, sonra üye Devlet ile Sekreter arasında bir mektup verişimi ile andlaşmanın onaylandığı ve yürürlüğe girdiği gözlenmektedir²⁴¹.

B. Devletler Ve Öteki Uluslararası Kuruluşlarla İlişkiler Kurma Yetkisi

Konsey'in, Devletlerle ilişkileri konusunda daha önce kuruluşa üye olmayan Devletlerin Konsey'in çalışmalarına gözlemci göndermek yoluyla, bu Devletlerle ilişkiler kurduğunu gördük.

Yine, Konsey, öteki uluslararası kuruluşlarla da, andlaşma yapmanın dışında, ilişkiler kurabilmektedir²⁴². Nitekim, Konsey, 1955 den beri, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (*Commission Economique pour l'Europe des Nations Unies*) ile ilişkiler kurmuştur. Bu ilişkiler, Konsey'in adı geçen komisyonun oturumlarına gözlemci göndermesi, ve buna karşılık 1966 dan beri de, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu'nun, Konsey'in bazı sürekli komisyonlarının oturumlarına gözlemci göndermesi şeklinde olmaktadır²⁴³. Bu çeşit ilişkiler, Konsey ile Birleşmiş Milletler Asya Ekonomik Komisyonu ve Uzak-Doğu Ekonomik Komisyonu arasında da mevcuttur²⁴⁴. Yine, Konsey, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferanslarına (CNUCED; UNCTAD) da katılmaktadır²⁴⁵. Ayrıca, COMECON uzmanlaşma kurumları ile öteki uluslararası kuruluşlar veya uzmanlaşma kurumları arasında ilişkiler olduğu da görülmektedir²⁴⁶.

C. Kuruluş Ve Personelinin Ayrıcalık Ve Dokunulmazlıklardan Yararlanması

Statünün 13 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında, kuruluşun, üye Devletler ülkeleri üzerinde amaçlarını gerçekleştirmek ve görevlerini yerine

²⁴⁰ Örneğin, 17 Eylül 1964 de Yugoslavya ile yapılan andlaşma. Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 114

²⁴¹ Örneğin, 7 Aralık 1961 de Sovyetler Birliği ile yapılan merkez andlaşması. Bk. J. Caillot, *ibid*, s. 114-115

²⁴² Madde 11. U.N., *Treaty Series*, s. 278 (ing), s. 279 (fr)

²⁴³ Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 115-116

²⁴⁴ *İbid*

²⁴⁵ *İbid*, s. 116-117

²⁴⁶ Örneğin, Atom Enerjisi Uluslararası Ajansı (*Agence Internationale pour l'Energie Atomique*) ile COMECON'un Atom Enerjisinin Barışçı Amaçlarla Kullanılması Sürekli Komisyonu arasındaki ilişkiler. Bk. J. Caillot, *op.cit.*, s. 117

getirmek için gerekli olan hukuksal yeteneği (*capacité juridique*) olacağı ve, 2 inci fıkrasında da, Konsey'in ve Konsey personelinin bu ülkeler üzerinde görevlerini yerine getirebilmek ve Statünün amaçlarını gerçekleştirebilmek için ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanacağı bildirilmektedir²⁴⁷. Bu hukuksal yeteneğin, ayrıcalık ve dokunulmazlıkların belirlenmesi 13 üncü maddenin 3 üncü fıkrasında özel bir sözleşmeye bırakılmıştır²⁴⁸.

Bu özel sözleşme, Statü ile aynı tarihte, üye Devletlerce imzalanmıştır. Bu sözleşmenin 1 inci maddesine göre, Konsey'in hukuksal kişiliği, genel olarak tanınarak, sözleşmeler yapma (*contracter; enter into agreements*), alma-satma ve kiralama işlemlerinde bulunma ve mahkemelere başvurma yeteneğine sahip olması öngörülmüştür²⁴⁹. Yine, bu sözleşmenin 2 inci maddesi, Konsey'in yer ve binalarının, belge ve mallarının dokunulmazlığı olduğunu, Konsey'in bütün vergi ve gümrüklerden bağışık olduğunu bildirmektedir²⁵⁰. Bundan başka, Konsey, her üye ülkede diplomatik temsilcilere tanınan kolaylık, ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlandığı gibi²⁵¹, üye Devletlerin Konsey'deki temsilcileri de diplomatik temsilcilere tanınan ayrıcalık ve dokunulmazlıklardan yararlanmaktadır²⁵². Konsey'in Sekreteri ve yüksek memurları da bu dokunulmazlık ve ayrıcalıklardan yararlanmaktadır²⁵³.

Böylece, Konsey'in andlaşma yapma yetkisi, Devletlerle ve öteki uluslararası kuruluşlarla uluslararası alanda ilişki kurabilmesi, Konsey'in ve Konsey personelinin genellikle Devlet temsilcilerine ve öteki uluslararası kuruluşların personeline tanınan ayrıcalık, dokunulmazlık ve bağışıklıklardan yararlanması göz önünde tutulunca, Konsey'in, üye Devletlerden ayrı olarak, uluslararası kişiliğinin olacağını düşünmek yanlış görünmektedir²⁵⁴.

²⁴⁷ U.N., *Treaty Series*, s. 280 (ing), s. 281 (fr)

²⁴⁸ *Ibid*

²⁴⁹ Bk. U.N., *Treaty Series*, s. 242 (ing), s. 243 (fr)

²⁵⁰ Bk. *Ibid*, s. 244 (ing), s. 245 (fr)

²⁵¹ Sözleşme, madde 3. Bk. *ibid*

²⁵² Sözleşme, madde 4, fıkra 1. *ibid*

²⁵³ Sözleşme, madde 5. *ibid*, s. 246-248 (ing), s. 247-249 (fr)

²⁵⁴ Aynı görüş için Bk. K. Skubiszewski, *loc.cit.*, s. 559; R. Pinto, *op.cit.*, s. 412-413

Sonuç

Yazımızın Girişinde belirttiğimiz ve daha sonra da gördüğümüz gibi, COMECON, klasik uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmayan birçok uygulamalara sahne olmuştur. Örneğin, COMECON, bugüne kadar olan bütün uygulamaların aksine, bir andlaşma ile değil, bir bildiri ile kurulmuştur. Her ne kadar böyle bir uygulamanın klasik uluslararası hukukun bir kuralınca yasaklandığı iddia edilemez ise de, alışlagelmiş uygulamalara da uymamaktadır. Burada şu soru akla gelmektedir: 1949 Bildirisi, Devletlerin iradelerinin uyuşmasını anlatan yeterli yeni bir *instrumentum* çeşidi midir, yoksa bazı yazarların ileri sürdükleri gibi²⁵⁵, bir andlaşma mıdır? Bu Bildiri, uluslararası hukuktaki tanımına uygun özel anlamında bir andlaşma (*traité*) ise, uluslararası hukukun gerektirdiği gibi, onaylanması zorunlu olmuyor mu? Yine, 1962 Statü değişikliğinin onaylanmadan yürürlüğe girmesi, uluslararası andlaşmalar hukukuna aykırı düşmez mi?

Bu tutumların, uluslararası hukuka aykırı olarak değerlendirebileceği gibi, bunları, kuruluşa taraf olan Devletlerin uluslararası hukuk anlayışlarını gözönünde tutarak da değerlendirmek mümkündür. Nitekim, bu sorulara sosyalist hukuk anlayışı çerçevesinde, kuramsal planda, bazı cevaplar verebilme olanağı var görünmektedir. Örneğin, bu tutum, sosyalist hukuk anlayışının, uluslararası hukuk kurallarının doğmasında Devletlerin iradelerinin uyuşmasını esas almasından dolayı, söz konusu iradelerin uyuşması sağlandığı andan başlayarak, Devletlerin kendilerini bağlı sayıp başka formaliteleri tamamlamağa gerek görmedikleri şeklinde açıklanamaz mı? Bu açıklama yanlış sayılmazsa, söz konusu kurallar sadece sosyalist Devletler için uyulması zorunlu bölgesel uluslararası hukuk kurallarını meydana getirmiş olacaklardır. Sovyet Dışişleri Bakanlığı baş hukuk danışmanı Profesör G.I. Tunkin, uluslararası genel ve evrensel hukuk ile sosyalist Devletler arasında uygulanan uluslararası hukuk arasında bir ayırım gözeterek, böyle özel hukuk kurallarının var olabileceğini, genellikle, kabul eder görünmektedir²⁵⁶. COMECON için bu değerlendirmelerden hangisinin geçerli ve yerinde olduğunu zaman gösterecektir.

²⁵⁵ Örneğin, M. Lachs, Bk. R. Szawłowski, *loc. cit.*, s. 676 ve No. 13

²⁵⁶ Bk. G.I. Tunkin, *op.cit.*, s. 228-245